

RIIGIKOGU

I. istungjärk.

Protokoll nr. 12.

1921. a.

Sisu: 1. Teadaanne Skandinaavia riikide esitajate terwituse kohta. — 2. Juhatuse ettepaneku— seaduste ajutise väljakuulutamise korra kohta — tagasiwõtmine. — 3. Päewakorra täiendamine. — 4. Välisministri erakorraline teadaanne Eesti *de jure* tunnustamise kohta Hispaania walitsuse poolt. — 5. Maaseaduse, töökaitse ja omawalitsuse kom. täiendawad walimised. — 6. Seemnemüügi korraldusseaduse kinnitamine. — 7. Seadus riigi 1921. a. sissetulekute ja väljaminekute eelarwe ja selle eelarwe-summade tarwitamise kohta kuni 1921. a. eelarwe kinnitamiseni. — 8. Alkoholi- liste ainete walmistamise ja müügi ja alkoholismi vastu wõitlemise seadus. — 9. Seaduseelnõu Eesti-Wene ajutise postilepingu kinnitamise kohta I lug. — 10. Seadus riigikoolide õpetajate palga ajutise elukalliduslisa kohta III lug. — 11. Seaduseelnõu posliini-seaduse X peatüki muutmise kohta I lug. — 12. Seaduseelnõu aj. wal. poolt 28. H. 19. a. wastuwõetud esimese täiendawa määruse mõisade korratu majapidamise ja laastamise asjus („R. T.“ Nr. 15/1919. a.) täiendamise kohta I lug. — 13. Riigikogu kodukord I lug. — 14. Amnestiasaadus III lug. — 15. Seadus wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta 3 aasta peale I lug. — 16. Terwitustelegrammi ettekandmine. — 17. Järgmise koosoleku aja kindlaksmääramine.

Riigikogu koosolek 11. märtsil 1921. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 80 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab Riigikogu esimees O. Strandman; sekretääri kohal abisekretäär J. Bergman.

Walitsuse lauas: välisminister A. Piip, kaubandus-tööstusminister J. Kukk, põllutöominister B. Rostfeldt.

Koosoleku algus kell 5,15 minutit.

1. Teadaanne Skandinaavia riikide esitajate terwituse kohta. Juhataja O. Strandman: Kõige pealt on mul au Riigikogule teatada, et Skandinaavia riikide, s. o. Rootsi, Daani ja Norra esitajad mind paluwad Riigikogule Skandinaavia riikide terwitusi ja õnnesoowe edasi anda. (Elaw kiiduawaldus.) Ma arwan, et Riigikogu sellel arwamisel on ja sellega nõus, et ma Eesti Riigikogu nimel selle õnnesoowi peale Riigikogu tänu awaldan. (Hüüded kohtadelt: Täname. Palume.) (Kiiduawaldus).

2. Juhatuse ettepaneku sead. aj. väljakuulutam. korra kohta tagasiwõtm. Täname päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Mul on teatada, et juhatus on otsustanud 1. päewakorra-punkti „Riigikogu Juhatuse ettepanek seaduste ajutise väljakuulutamise korra kohta“ päewakorrast maha wõtta, senni kui rühmad selle kohta seisukoha on wõtnud.

3. Päewakorra täiendamine. Siis on mul au teatada Riigikogule, et Tööerakonna rühma poolt on ettepanek tulnud tänasesse päewakorda wõtta komisjonide täiendawad walimised.

Rkl. A. Kerem (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Täname päewakord on terwelt 20 punkti pikk. Austatud Riigikogu liikmed mäletawad, et ka eelmised päewakorrad umbes sama pikad olid. Päewakorra lõpupunktides leiame aga terwelt 6 punkti, mis koos seisawad arupärimistest ja küsimistest, milledega walitsuse poole pöördud. Läänud koosolekul oli ka sellekohaseid punkte päewakorras, kuid koosolek wenis nii pikale, et nende arutamiseni ei jõutud. Täna leiame päewakorras samuti tähtsaid eelnõusid ja wist küsitawaks jääb, missuguseid punkte esimestena ja missuguseid wiimastena päewakorda wõtta. Wist terwet päewakorda ei suudeta ka täna läbi arutada; järjelikult tuleb otsustada, kas päewakorrast ära wõtta kiired seaduseelnõud ja sellega meie seadusandlist tööd edasi lükata, ehk jätta läbi arutamata küsimised ja arupärimised, millega üksikud rühmad on Wabariigi Walitsuse poole pööranud. Sellepärast kõike nimetatut arwesse wõttes, teen mina isiklikult järgmise ettepaneku: ära määrata üks kord nädalas kindel päew, mil Riigikogu arutuse alla wõtaks arupärimised niisama ka küsimised, ja et sellesse päewakorda peale wäikeste asjaajamiste muud ei wõetaks, kui arupärimised ja küsimised, nii et arupärijad ja küsijad kindlad oleks, et nad korra wastuse saawad. Teiseks oleks ka wõimalus teistel koosolekutel segamata meie seadusandlist tööd edasi teha. Minu ettepanek oleks järgmine: „Kunni uue kodukorra maksmapanemiseni otsustab Riigikogu ajutiselt üht erikoosolekut igal neljapäewal kell 5 p. l. määrata, kus esimeses jões arutusele wõetakse kõik nädala jooksul sissetulnud arupärimised ja küsimised. Wiimaseid asju teistel Riigikogu koosolekutel ei arutata.“

Juhataja O. Strandman: Ma pean ütleva, et ma praegu Riigikogu liikmele Kerem'ile teatasin, et tema ettepanek kodukorra vastu käib ja sellepärast teda hääletamisele ei saa panna. Riigikogu liige A. Kerem palus sõna uuesti.

Rkl. A. Kerem (rhw.): Ma palun ettepanekut järgmiselt muuta. Täna päewakord kuni 15 punktini läbi võtta ja punktid 15—20 neljapäeval, erikoosolekul arutusele võtta.

Juhataja O. Strandman: Kõige pealt on rkl-te A. Anderkopp'i ja J. Annusson'i ettepanek päewakorda võtta komisjoni täiendawad walimised. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Ettepanek wõetakse ühelhäälel vastu).

Siis, nagu ma teatasin, ei saa ma rkl. A. Kerem'i esimest ettepanekut hääletamisele panna. Kas soovitakse rkl. A. Kerem'i teise ettepaneku kohta sõna, et neljapäeval kell 5 koosolek määrata, kus tänased päewakorra-punktid 15—20 arutusele tuleksid. Et sõnasõowijaid ei ole, panen ma selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletamisel wõetakse A. Kerem'i ettepanek ühelhäälel vastu.)

Rkl. J. Allikso (kom.): Kommunistlike Töölisterühma poolt teen ettepaneku päewakorda järgmiselt muuta: Amnestiaseadus 7 punktina arutusele võtta. Põllutöölise tööaja ja palgaolude seadus punkt 8. Seadus wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta punkt 9. Seaduseelnõu töölistemaja wõõrandamise asjus punkt 10. võtta.

Juhataja O. Strandman: Kõige pealt tuleb ära otsustada mitmenda päewakorra-punkti all tulewad komisjoni täiendawad walimised ette võtta. (Koha pealt: Esimesena.) Kes on selle poolt, et komisjoni täiendawad walimised esimese päewakorra-punkti all ette võtta, palun käed üles tõsta. Kes vastu? Wastu ei olda. Sellega on ettepanek ühelhäälel vastu wõetud. Siis on järgmine ettepanek, et amnestiaseadus 7. punkti all arutusele võtta. Kes on selle ettepaneku poolt? Kes vastu? Suur enamus on vastu, sellega on ettepanek tagasi lükatud. Kes on selle poolt, et põllutöölise tööaja ja palgaolude seadus, mis praegu päewakorras 13. punkt on, 8. päewakorra-punktina arutusele võtta? Kes vastu? Wastu on suur enamus, sellega on ettepanek tagasi

lükatud. Kes on selle poolt, et seadus wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta, mis praegu 11 punkt on, 9. punkti all arutusele võtta? Kes vastu? Wastu on enamus, sellega on ettepanek tagasi lükatud. Kes on selle poolt, et seaduseelnõu töölistemaja wõõrandamise asjus 10. punkti all arutusele võtta? Kes vastu? Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. — Sellega on kõik rkl. J. Allikso ettepanekud tagasi lükatud. Sõna on erakorraliseks teadaandeks välisministril.

4. Välisministri erakorraline teadaanne Eesti de jure tunnustamise kohta Hispaania walitsuse poolt.

Wälisminister A. Piip: Austatud Riigikogu liikmed! Mul on rõõm teada anda, et Hispaania walitsus meie de jure on tunnustanud. Eesti rahwas awaldad selle eest Hispaania rahwale oma tänutunnet. (Elawad kiiduwaldused.)

(Juhatama hakkab abiesimees A. Kerem).

5. Maaseaduse, töökaitse ja omawalitsuse komisj. täiend. walimised.

Rkl. A. Anderkopp (toer.): Tööerakonna rühma nimel panen ma ette maaseaduse komisjonist lahkunud liigete L. Olesk'i ja K. Koemets'a asemele komisjoni liigeteks walida Th. Pool'i ja A. Weiler'i. Töökaitse komisjonist lahkunud liikme F. Sui'ti asemele walida W. Maaker'i.

Rkl. O. Amberg (kristl.): Kristliku Rahwaerakonna nimel panen ette töökaitse komisjonist tagasiastunud A. Kallas'e asemele walida rkl. J. Märtoni.

(Sd. T. P. Riigikogu rühma poolt panakse ette omawalitsuse komisjonist lahkunud liikme M. Neps'i asemele rkl. A. Marfeldt'i walida.)

Juhataja A. Kerem: Kas soovitakse nende ettepanekute kohta sõna võtta? (Kohtadelt: Komisjonide kaupa koos hääletada). On ettepanek tehtud Tööerakonna rühma poolt rkl. L. Olesk'i ja K. Koemets'a asemele maaseaduse komisjoni rkl. Th. Pool'i ja A. Weiler'i walida. (Hääletamisel walitakse mõlemad kandidaadid.) Siis on Kristliku Rahwaerakonna poolt ettepanek tehtud töökaitse komisjonist lahkunud Riigikogu liikme A. Kallas'e asemele J. Märtoni walida, Tööerakonna poolt on

ettepandud töökaitse komisjonist lahkunud rkl. F. Suitsi asemele walida W. Maakeri. (Hääletamisel walitakse mõlemad kandidaadid.) Sd. T. P. Riigikogu rühma poolt on ettepanek tehtud omawalitsuse komisjoni rkl. M. Neps'i asemele rkl. A. Marfeldti walida. (Hääletamisel wõetakse A. Marfeldti kandidatuur wastu.) Sellega on kõik ettepandud kandidaadid walitud. Selle päewakorrapunkti kohta enam sõnasooijaid ei ole.

6. Seemnemüügi Redakts. komisjoni aruandja duse kinnitam. A. Bachman: Redaktsiooni komisjoni ettepanek seemnemüügi korraldusseaduse kohta.

Parandused käiwad kuue paragrahwi kohta. Kõige pealt: § 4. wiimases reas wälja jätta sõna „ehk“ ja selle asemel kirjutada sõna „wõi“.

(Sõnasooijaid ei ole. Parandus wõetakse hääletamisel wastu.)

Komisjoni aruandja A. Bachman: § 5. muuta järgmiselt: „Iga müügilolewa seemne liigi, idanemise ja puhtuse kohta on asutused ja isikud, kes seemnetega kauplewad, kohustatud seemnete juure nähtawale kohale (koti, kasti ehk nõu külge, millest seemneid müüakse) teateid wälja panema.“

Rkl. W. Ernits (sd.): Panen ette seda § järgmiselt redigeerida: „Iga müügilolewa seemne liigi, idanemise ja puhtuse kohta on asutused ja isikud, kes seemnetega kauplewad, kohustatud teateid wälja panema seemnete juure nähtawale kohale (koti, kasti ehk nõu külge, millest seemneid müüakse).“

Komisjoni aruandja A. Bachman: Ma ei saa selle ettepanekuga ühineda, sest see rikub redaktsiooni ühtlust. Ses paragrahwis on ka see ühtlus läbi wiidud, mis redaktsiooni komisjon oli ette pannud.

Juhataja A. Kerem: Kas soowitakse, et ma selle ettepaneku weel ette kannaks? Kui ei soowita, siis ma panen hääletamisele. Ma panen enne hääletamisele rahwaesitaja W. Ernits'i poolt tehtud ettepaneku. (Hääletatakse). 28 häälega 18 wastu on rahwaesitaja W. Ernits'i ettepanek tagasi lükatud. (Rkl. J. Piiskar kohalt; Keeleteadusline küsimus lahendatud.) Panen komisjoni ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Komisjoni poolt

ettepandud § 5. redaktsioon on wastu wõetud.

Komisjoni aruandja A. Bachman: § 6-3-das reas sõna „sisaldamise“ asemel kirjutada „sisaldawuse“.

(Sõnasooijaid ei ole. Parandus wõetakse hääletamisel wastu.)

Komisjoni aruandja A. Bachman: § 9 — teine rida, sõnade „kui ka“ asemel kirjutada „samuti“, neljandamas reas sõna „tehtud“ asemel kirjutada „määratud“, kuuendas reas — sõna „ehk“ asemel kirjutada „wõi“.

Rkl. E. Martinson (sd.): Teen ettepaneku § 9-das 4-das reas sõna „ettenähtud“ lahus kirjutada. See parandus stiililist ühtlust ei sega, waid on täiesti õige õigekirjutuse sõnaraamatu järele. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Eks ta siis sega kah!)

Komisjoni aruandja A. Bachman: Ühinen selle parandusega.

Juhataja A. Kerem: Ma panen rahwaesitaja E. Martinson'i poolt tehtud paranduse hääletamisele, ühes komisjoni poolt ettekantud parandustega. (Hääletamisel wõetakse kõik parandused wastu.)

Komisjoni aruandja A. Bachman: § 11 — sõna „rahukohtunikudele“ asemel kirjutada „rahukohtunikule“.

(Sõnasooijaid ei ole. Parandus wõetakse hääletamisel wastu.)

Komisjoni aruandja A. Bachman: § 12 — wiimases reas sõna „ehk“ asemel kirjutada „wõi“.

(Sõnasooijaid ei ole. Parandus wõetakse hääletamisel wastu.)

7. Seadus riigi Redakts. komisjoni aruandja 1921. a. sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe seaduse kohta on redaktsiooni komisjonil järgmist ette panna: pealkirjas sõnade „eelarwe ja“ järele wõtta „selle“. Siis oleks pealkiri järgmine: „Seadus riigi 1921. a. sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe ja selle eelarwe-summade tarwitamise kohta kuni 1921. a. eelarwe kinnitamiseni.“

1921. a. sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe ja selle eelarwe-summade tarwitamise kohta kuni 1921. a. eelarwe kinnitamiseni.“

Rkl. W. Ernits (sd.): Teen ettepaneku pealkirja 3-das reas sõna „eelarwe“ maha tõmmata.

Juhataja A. Kerem: On tehtud kaks parandust selle seaduse pealkirja kohta. Redaktsiooni komisjoni ettepanek on: sõnade „eelarwe ja“ järele wõtta

sõna „selle“. Rahwaesitaja W. Ernits'i poolt on ettepanek tehtud 3-as reas sõna „eelarwe“ maha tõmmata. Panen rahwaesitaja W. Ernits'i ettepaneku enne hääletamisele. Kes on selle ettepaneku poolt? Kes vastu? Mõne üksiku hääle wastuseisemisel on see parandus vastu võetud. Ma panen redaktsiooni komisjoni ettepaneku seaduse nimetuse kohta ühes rahwaesitaja W. Ernits'i poolt tehtud parandusega hääletamisele. Kes on selle redaktsiooni vastuvõtmise poolt? Kes vastu? Vastu ei olda. — Sellega on selle seaduse nimetuse redaktsioon vastu võetud.

Komisjoni aruandja A.

Bachman: Redaktsiooni komisjon teeb ettepaneku selle seaduse § 2-s sõnade „kaotab oma maksuse“ vahelt sõna „oma“ välja jätta.

(Sõna ei soovita. Parandus võetakse hääletamisel vastu.)

8. Alkoholiiste Juhataja A. Kerem: Järgneb päewakorra neljas punkt. (Hüüded kohtadelt: Terwishoiu komisjoni anda. Rahaasjanduse komisjoni!) On ettepanek tehtud seda seadust terwishoiu ja rahaasjanduse komisjoni anda. Kas tehakse veel ettepanekuid? (Hüüe paremalt poolt: Üleüldisesse komisjoni! Rkl. J. Piiskar kohalt: Maaseaduse komisjoni! Naer.) Ma palun rahu! On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu kahte komisjoni anda. Ma panen need ettepanekud korruga hääletamisele. Kes on selle poolt, et seda seaduseelnõu anda terwishoiu ja rahaasjanduse komisjoni? Kes vastu? Vastu ei olda. Sellega on need ettepanekud vastu võetud. Peale selle tehti veel ettepanek anda üleüldisesse komisjoni.

Rkl. W. Ernits (sd.): Selles ettepanekus ei näe ma mingit mõtet.

Juhataja A. Kerem: Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletamisel lükatakse ettepanek tagasi).

9. Seaduseelnõu Eesti-Wene ajutise postilepingu kinnitamise kohta. Wälisasj. komisjoni aruandja A. Birk: Ma teen ettepaneku selle seaduseelnõu I lugemisele üle minna.

(Hääletamisel võetakse ettepanek vastu).

Komisjoni aruandja A. Birk: Austatud Riigikogu liikmed! Seadus Eesti-Wenemaa vahelise ajutise postilepingu kinnitamise kohta on rahwaesitajatele kätte jagatud, mispärast üleliigne oleks tema kohta pikemalt sõna võtta. Ma soovin teha ainult paar sissejuhatawat märkust selle ajutise kokkuleppe tekkimisloo ja sisu kohta, kuna see kokkulepe ise mitte pole rahwaesitajatele kätte antud.

Pärast rahutegemist Wenemaaga algas ka postiwahetamine ühel või teisel teel Eesti ja Wenemaa vahel. Et seda postiuhendust rahvusvaheliselt seaduslikule alusele seada, võeti kohe wastawad läbirääkimised ette teatawa kokkuleppe loomiseks. Kuid asjal seisid rasked takistused ees, esiteks sellest küljest, et Wenemaal postiwahetamine hoopis teisiti sünnib, kui meil. Eestis võetakse kirjade pealt maksu markide näol, mida iga kodanik kirjale wastawal määral peale peab panema, kuna Wenemaal seda mitte ei ole. Rahvusvahelises postilepingus — ja üleilmilise postiliidu liikmed de facto oleme juba ammu, — on aga ette nähtud, et kirjade edasitoimetamine peab sündima markide näol tasutawa maksu eest. Läbirääkimiste järele tuldi Wenemaa poolt meile selles asjas vastu sellega, et Wenemaa nõus oli selles suhtes rahvusvaheliste kommete täitmisele asuma ja oma kirju, mis ta väljamaaga wahetab, markidega warustama. Sellega oli pearaskus kõrwaldatud, kuid nüüd tekkisid küsimused teisest küljest üles ja nimelt — kuidawiisi, kelle kaudu tasuda kahe riigi wahel postiwahetusest tekkiwaid rahalisi arweid. Teatawasti diplomaatliisi esitajaid kumbagilt poolt teises riigis ei olnud. Selle kokkuleppe ligem ajalugu näitab ka meie diplomaatliise suhete järk-järgulist arenemist. Kõne all olevas küsimuses jõuti wiimaks otsusele, et Wenemaa edasitoimetamisest meie kasuks saadud summad posti maksab meie tole aegse kontroll-opteerimise komisjoni kätte ja meie maksaks siin wastawad summad „Tsentro-Sojusi“ esituse kätte. Kui hiljem juriidiline diplomaatiline läbikäimine korraldati mõlema riigi wahel, siis otsustati need arweteõiendamised toimetada diplomaatliiste ja konsulaar-esitajate kaudu.

Need on märkused, mida ma tahtsin teha selle ajutise kokkuleppe tekkimisloo kohta. Nüüd tahaks veel mõne sõnaga tähtsamaid kohti kokkuleppes eneses puudutada. Kokkulepe ise käib ainult kirja-
posti liht- ja tähtsaadetuste wahetamise kohta. Kõik teistsugune kirjawahetus, mis

siin pole ette nähtud, tuleb korraldada eriti teistes kokkulepetes, nagu seda artikkel 6 tähendab, maksma üleilmilise postiliidu peakonventsiooni määruste ja selle konventsiooni täitmise juhatuskirja põhjal. Kõik postisaadetused toimetab kumbki riik oma kulul kunni kokkulepitud piiripunktideni oma territooriumil, olgu mannermaal ehk merel. Kõik postisaadetused ja üleüldse kogu ajutise postilepingu täitmine on seatud rahwuswahelise postiliidu konventsiooni alusele. Nagu artikkel 7 tähendab, peawad saadetused posti peakonventsioonis äramääratud takside järele postmarkidega makstud olema, kusjuures postiwalisused takside ekwiwalendid lepinguosaliste maade rahas üksteisele teatawad.

Artikkel 9 näeb ette, et tähtsaadetuste kaotsimineku korral wastutus langeb süüdi olewa postiwalisuse peale määruste järele, mis rahwuswaheliste kirjaposti saadetuste kohta ette nähtud. Tähtsaadetuste wigastuste wõi nende sisu puudumiste korral lepinguosaliste maade postiwalisused wastutust eneste peale ei wõta, samuti ka mitte kaotsimineku eest, mis wääramata wõimu (force majeure) mõjul on sündinud. Sel korral, kui kahjutasu makstakse ühe walitsuse poolt teise arwel, kes kaotsimineku wastutawaks on tunnistanud, on wiimane kohustatud kolme kuu jooksul peale teate kättesaamist wäljamaksu üle wastawat summat ära tasuma. Kui kahjutasu maksmine mingisuguseid kulusid sünnitab, siis langewad need alati kahjutasu-makswa postiwalisuse peale.

Saadetuste tagaotsimise, järelepärimise jne. kohta käiwat kirjawahetust peetakse nende asutustega, kes otsekohest saadetuste ja kottide wahetamist toimetawad.

Wiimane artikkel tähendab, et käesolew kokkulepe on kohuslik kunni kolme kuu möödaminemiseni sellest kuupäewast arwates, millal üks lepinguosalistest maadest teisele oma soowist kokkulepet lõpetada teatab.

Kokkulepe kinnitatakse diplomaatliste deklaratsioonide wahetamise teel, mis sugustele Wenemaa poolt wälisasjade rahwakommissar ja Eesti poolt wälisminister alla kirjutawad. Wabariigi Walitsus on aga paremaks arwanud teda rahwäesitusele kinnitamiseks ette panna.

Käesolew kokkulepe on kokku seatud kahes eksemplaaris, kumbagi lepinguosalise poole jaoks üks eksemplar ja alla kirjutatud Moskwas 2. detsembril 1920 aastal ja Tallinnas 25. jaanuaril 1921 aastal.

Iseäralduseks on, et kokkuleppe kokkuseadmiseks erilist konwerentsi kokku ei kutsutud, waid kirjade wahetamise teel kokkulepe kätte saadi. Selle talitamise wiisi jäljed on ka seaduses wastukõla leidnud, kus on ära märgitud, et kokkulepe Moskwas alla kirjutati 2. detsembril 1920. a. ja Tallinnas 25. jaanuaril 1921. aastal. Nii on see kokkulepe sobitatud ilma, et iseäralist konwerentsi oleks kokku kutsutud, kahe wälisasjade walitsusesitaja kokkurääkimisel, kirjawahetuse teel.

Niisugune oleks lühidalt kokku wõttes selle kokkuleppe käik ja sisu, mis teile, austatud rahwasaadikud, täna ühes sellekohase seaduseelnõuga esimesel lugemisel on ette pandud kinnitamiseks ja ma teen wälisasjade komisjoni nimel ettepaneku seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Rkl. J. Allikso (kom.): Herrad Riigikogu liikmed! Alles tänapäew weel seisab Eestis sambana kõmu, et nõukogude-wõim Wenemaal langemas olla. Nüüd aga on Riigikogus päewakorral Eesti-Wene ajutise postilepingu kinnitamise seaduseelnõu.

Eesti kodaniku patriootiliste kohuste hulka ei kuulu üksnes tööliste peale jahipidamine majakatustel, waid ka juttude laialilootamine, et nõukogude-wõim hingewaakumas on. Kuid selle seaduseelnõu päewakorrale-wõtmise on ometi ränk hoop nendele juttudele. Ja seega ei ole selle seaduseelnõu päewakorrale-wõtmise mitte õige patriotismuse sõiduwees. Ja meie tahame seepärast toonitada, et see elnõu ei ole mitte Kommunistilise Töölisterühma poolt Riigikogule ette pandud, waid kõige-patriootilisema Riigikogu wälisasjade komisjoni poolt, kuhu teie mitte ühte kommunisti ega iseseiswat sotsialisti ei lasknud. Selles komisjonis istuwad ainult tõsised Eesti mehed. (Üleüldine naer. Wahelhüüe rahwasaadik A. Weiler'i poolt: Aga tõsised Wene mehed on seal). Ja ma kriipsutan kaks korda alla, et niisugune komisjon ette pani seda lepingut Eesti ja nõukogude-Wenemaa wahel kinnitada.

Herrad Riigikogu liikmed! Mainitud juttudele nõukogude-wõimu hingewaakumisest Wenemaal ei aita wälisasjade komisjoni ettepanek mitte kaasa. Ja kuna see komisjon diplomaatliste asjade komisjon on, siis näeme meie selles wäliskomisjoni ettepanekus diplomaatlikku näpunäidet patriootidele, et need mitte liig usinad ei oleks nõukogude-Wenemaad matma. Sest hingewaakujaga ometi lepin-

guid ei tehta. Lepinguid tehakse sellega, kellel eluiga veel jätkub. Aga siis ei ole ometi sünnis, et patrioodid Riigikogus tegusid teewad (lepingut kinnitawad), mis patriootide sõnadega väljaspool Riigikogu mingisuguses kokkukõlas ei ole.

Meie arwates peab Riigikogu, enne kui ta selle seaduseelnõu teisele lugemisele asub (wahelhüüe: esimesele lugemisele), täiesti awalikult selgusele jõudma selle üle, et nõukogude-wõim Wenemaal ikka alles päris püsiw ja tugew on. (Üleüldine naer. Wahelhüüe: rahwaesitaja J. Seljamaa poolt: Paneme hääletamisele.) Meie arwates wõiks walitsus seda küsimust suuresti selgitada, kui ta siin Riigikogule teataks, et need lendlehed, mis Kroonlinnas laiali laotati ja mis sealse rahwa tahtmise sünnitus pidi olema, Tartu linnas trükitud on. Niisamuti aitaks ka see asja selgitusele suuresti kaasa, kui walitsus teataks, et ta Tartu rahulepingu rikkumist Eesti wõimude poolt näeb selles, et Wiktor Tschernoff Pariisist Tallinna tuli. (Juhataja: Palun lähemalt asja juure asuda). Ja et ta need wõimud wastutusele wõtab ja Tschernoff'i Pariisi tagasi saadab. Wiktor Tschernoff ei huwita meid mitte niiwõrd sellepärast, et ta Wene sotsialistide rewolutsionääride partei juht on. Sellel parteil on läbipõlenud juhtisid palju. Aga asi seisab selles, et Tschernoff on laialiaetud Wene asutawa kogu esimees. Ja alles hiljutisel asutawa kogu liigete nõupidamisel Pariisis teatas see herra Tschernoff, et ta ennast asutawa kogu esimeheks edasi peab ja teiseks seda asutawat kogu ainsaks seadusliku wõimu kandjaks Wenemaal peab. Nii on tema siinwiibimine lausa wastolus Tartu rahulepinguga.

Ja meie toonitame, kui teie asute uue lepingu kinnitamisele nõukogude-Wenemaaga, siis kandke muret, et wana leping täidetud oleks, nagu kord ja kohus. Meie nõuame Tschernoff'i ja tema bande väljasaatmist maalt. (Üleüldine naer. Wahelhüüe: Kas postiga?) Teie olete tööliste väljasaatmisega ikka kergesti hakkama saanud. Siin istub Wene walgekaardi bande. Välja sellega! Tallinnast, Tartust, Petserist ja Narwast tehakse mässusid Wenemaal. See weri langeb teie peale, kui teie Wene walgekaartlaste septsustele Eesti pinnal lõppu ei tee.

Kommunistline Töölisterühm on selle poolt, et Eesti-Wene ajutise postilepingu kinnitamise seadust esimesel lugemisel wastu wõtta. Kuid Kommunistline Töölisterühm nõuab ühtlasi ka Tschernoff'i ja

kõikide Wene walgete väljasaatmist. (Naer).

Juhataja A. Kerem: Palun rahu. Sõna on järjekorras rahwaesitajal J. Wanjal. (Rahwaesitaja J. Wanja sõna ei tarwita).

Komisjoni aruandja A. Birk: Mis puutub komplimentidesse, et välisasjade komisjon kõigepatriootlisem on jne., nende kohta komisjon wastama ei hakka. Eelkõneleja tegi aga ettepaneku, mis komisjoni poolt juba tehtud oli; kuid ma pean tähendama, et mina patriootlisema komisjoni poolt mitte ei ole wolitatud uuele patrioodile selle eest tänu awaldama.

Juhataja A. Kerem: Komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. Samasisuline ettepanek on ka rahwaesitaja J. Allikso poolt tehtud. Tema ettepanek oli veel teistsuguse sisuga, mis arutusel olewa päewakorra-punktiga ühenduses ei ole. Kui rkl. J. Allikso mõtleb selle ettepanekuga esineda, siis palun seda kirjalikult teha. Nii on selle päewakorra-punkti kohta ainult üks ettepanek ja seda seadust I lugemisel wastu wõtta. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Sellega on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

10. Seadus riigi- Bahaasi komisjoni aruandja koolide õpetajate misjoni aruandja palga ajutise elu- A. Jürman (loeb): kalliduslisa kohta. Seadus riigikoolide õpetajate palga ajutise elukalliduslisa kohta. (Sõnasoowijaid ei ole. Seaduse nimetus wõetakse hääletamisel wastu.)

Komisjoni aruandja A. Jürman: „Kõigile riigikoolide õpetajale makstakse 1. jaanuarist 1921 a. alates ajutist elukalliduslisa 230% suuruses 1919. a. augusti õpetajate palgamääruse §§ 6 ja 8 ettenähtud põhipalgast, elukalliduslisast, korterirahast ja juhataja tasust, ja Wabariigi Walitsuse poolt 12. aprillil 1920. a. wastuwoetud määruse § 1 ettenähtud 40% lisesel palgalisast.“

Rkl. E. Martinson (sd.): Teen ettepaneku selle seaduse 3-das reas aastaarwu järele „1919“ juure lisada „28“. See tähendab 28. augusti seadus; muidu ei ole selle seaduse sisu küllalt selge.

Komisjoni aruandja A. Jürman: See on redaktsiooni wiga ja ma ei saa selle wastu waielda.

Juhataja A. Kerem: Komisjoni aruandja on leidnud, et tema selle paranduse, kui redaktsiooni wea wastu ei waidle. Et praegune parandus mitte sisuline ei ole, waid redaktsiooniline, siis leian ma wõimaliku olewat seda hääletada koos ettekantud paragrahwiga. Komisjoni aruandja on nimetatud parandusega ühinenud. (Hääletatakse. Paragrahw ühes parandusega wõetakse wastu.) Kodukorra põhjal tuleb peale III lugemist terve seaduse sisu hääletamisel. (Hääletatakse). Sellega on see seadus III lugemisel wastu wõetud.

Rkl. K. Wirma (sd.): Ma teen ettepaneku seda seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

(Sõnasooijaid ei ole. Rkl. K. Wirma ettepanek wõetakse hääletamisel wastu.)

(Juhatama hakkab abiesimees K. Wirma.)

11. Seaduseelnõu Rahaasi komisjoni aruandja **posliini-seaduse X** misjoni aruandja **peatüki muutmise** A. Jõeäär: Austatud Riigikogu liikmed! **kohta.** Käesolew täiendaw seaduseelnõu on rahaasjanduse komisjoni redaktsioonis hoopis teistsugune, kui ta walitsuse poolt ette pandud oli. Kuid sisuliselt jääb ta muutmata ja ma teen oma poolt ettepaneku selle seaduse, mis siin Riigikogu liigetele kätte jagatud, I lugemisele asuda.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel otsustatakse I. lugemisele asuda.)

Komisjoni aruandja A. Jõeäär: See täiendaw seadus posliini-seaduse muutmise kohta on ette pandud walitsuse poolt sellepärast, et elukalliduse tõusu tõttu tegelikud kulud kaalude ja mitmesuguste mõõtude tembeldamisel väga palju suurenenud on ning väljaminekud palju suuremaks lähewad, kui sissetulekud. Wastawalt tegelikkude kulude suurenemisega on waja tembeldamise maksu suuremaks tõsta 1920 a. wõrreldes umbes 4-kordseks. Nii hästi rahaasjanduse, kui ka üleüldise komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta ja selle seaduse II lugemisele üle minna.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse seadus I. lugemisel wastu.)

12. Seaduseelnõu Maaseaduse kom. **aj. walitsuse** aruandja A. Kerem: **poolt 28. II. 19** See seaduseelnõu on **wastuwõetud** maaseaduse komisjonis **esimese täiend-** läbi waadatud ja wäi- **wa määruse** keste muudatustega was- **mõisade korratu** tu wõetud. Ma teen et- **majapidamise ja** tepaneku selle seaduse **laast. asjus** I lugemisele üle minna. **täiendam. kohta.** (Sõnasooijaid ei ole. **Hääletamisel** otsustatakse seaduse I. lugem. **asuda**)

Komisjoni aruandja A. Kerem: Nagu seaduse pealkiri ütleb, on ta ühe endise seaduse täiendus. See seadus puudutab nimelt mõisade hoolekande siseseadmist. Käesolew eelnõu täiendab teda selle poolt, kuidas hoolekannet likwideerida. Nimetatud seadus on 1919 a. algul antud, sel ajal, kui meie riiki rajasime, kui meil mitmesuguste raskustega wõidelda tuli. Sel ajal tehti ka esimesed sammud meie maakorralduse alal. Arusaadaw, et riigi loomisel kõike täpisealt ette näha ei suudeta ja et seal alati mitte mahti ei olnud kawatsusi kunni peensusteni läbi töötada. Seepärast ongi nimetatud seaduses puudused tulnud. Nimelt ei ole selles seaduses ette nähtud, missuguses korras mõisade hoolekande likwidatsioon läbi tuleb wiia. See puudus tuli ilmsiks juba läinud aastal, kui hoolekande likwideerimisele asuti. Tuli ilmsiks, et see wõimalus, mis oli ette nähtud, otstarbekohane ei ole, sest seal olid waestelastekohtu funktsioonid pandud põllutööministeeriumi nõukogu peale. Põllutööministeeriumi nõukogu oleks pidanud selle ülesande juure kõige tööjõuga asuma. Kuid põllutööministeeriumi nõukogul on ka väga palju teisi küsimusi lahendada, aga hoolekande likwideerimise ajajärgul oleks ta pidanud ennast ainult sellele pühendada ja teised asjad kõrwale jätma. Selles mõttes ongi käesolew seaduseelnõu tekkinud, et luua teist asutust ja nimelt kolmeliikmelist erikomisjoni põllutööministeeriumi juure, kes täidaks hoolekande likwideerimise asjus põllutööministeeriumi nõukogu peale pandud kohuseid. Mina leian, et see seaduseelnõu tarwitab kiiret läbiwiimist, sest juba I. mail läinud aastal pidi suurem osa hoolekandeid likwideeritud olema; tänini ei ole see tehnilistel põhjustel ja teatava asutuse puudusel mitte korda läinud. Suur osa on hoolekandest likwideerimata ja ootab korda. Sellepärast toetan mina selle seaduseelnõu I. lugemisel wastuwõtmist.

(Sõnasoovijaid ei ole. Seadus võetakse hääletamisel 1. lugem. vastu.)

(Juhataja kohale asub abiesimees A. Kerem.)

13. Riigikogu Kodukorra kom. kodukord aruandja rkl. J. Seljamaa: Lugupeetud rahvasaadikud! Ühel oma esimesel koosolekul tegi Riigikogu otsuseks ajutiseks juhtnööriks asjaajamise juures Asutawa Kogu kodukorda võtta. Ühes sellega walis Riigikogu kodukorra komisjoni, kellele kohuseks tehti nut kodukorda välja töötada ja Riigikogule ette panna. Kodukorra komisjon on nüüd selle tööga walmis saanud. Uus kodukord on rahwaesitajatele kätte saadetud ja komisjoni nimel teen ma ettepaneku tema esimesele lugemisele üle minna.

(Sõnasoovijaid ei ole. Hääletamisel otsustatakse kodukorra 1. lugem. asuda.)

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Lugupeetud rahvasaadikud! Eesti wabariigi põhiseaduse § 44 kõneleb, et Riigikogu annab välja kodukorra, mis awaldatakse seadusena ja mille järele tema tahab töötama hakata. Seega nõuab juba põhiseadus, et kodukord peab Riigikogu enese poolt välja töötatud saama. Sissejuhatuses tähendasin juba, et Riigikogu töötas senni ajutiselt Asutawa Kogu kodukorra põhjal. Kodukorra komisjon wõttis tööle asudes aluseks sama kodukorra. Selles kodukorras tuli aga tingimata ette võtta terve rida täiendusi, parandusi ja uuendusi. Need parandused, täiendused ja muudatused, mis kodukorras ette wõetud ja mis nüüd lugupeetud rahvasaadikutele laiali saadetud, on tingitud kolmest asjaolust. Kõige pealt on meie wabariigi põhiseaduses ette nähtud terve rida küsimusi, mis otsekohe muudawad endist kodukorda. Teiseks, on antud mõned eriseadused, mis peawad lõpulikku lahendamist leidma Riigikogu kodukorras ja kolmandaks — Asutawa Kogu kogemused, samuti ka lühikesed kogemused Riigikogu ajast on näidanud, et see ajutine Asutawa Kogu kodukord, mille põhjal meie senni oleme töötanud, eneses palju puudusi sisaldab. Kõiki neid kolme asjaolu arwesse wõttes tuli kodukorra komisjonil tööd alata ja seda lõpuni wiia. Kui sennine kodukord ainult 86 paragrahwi sisaldas, siis on uus, komisjoni poolt kolmel lugemisel wastuwõetud kodukord juba

wäliselt hoopis suurem; tema sisaldab 127 paragrahwi ja on jaotatud 14. peatükki.

Kui ma mõne üksiku kodukorra osa juures lühidalt peatan, siis ei taha ma mitte iga üksikut paragrahwi käsitada, uskudes, et wana kodukord, mille põhjal senni töötasime, kõigile rahvasaadikutele tutaw on. Ma tahan peajasjalikult nende küsimuste juures peatada, milles uus kodukord endisest lahku läheb. Kodukorra esimestes peatükkides ei ole suuremaid muudatusi kodukorra komisjoni poolt ette wõetud. Muudatused tulewad peajasjalikult nende küsimuste juures, mis puudutawad seaduste redigeerimist, nende wäljakuulutamist, seaduste ja ettepanekute hääletamise korda, protokollide pidamist ja arupärimiste korda. Peale selle tuli muudatusi vastu võtta korrapidamise suhtes koosolekutel, samuti ka põhiseadust silmas pidades täiendada kodukorra wiimast peatükki Riigikogu liigete isikuliste õiguste küsimuses.

Kui ma siin tähendasin, et Riigikogu kodukorda on täiendatud seaduste redigeerimise ja lõpuliku wastuwõtmise korraga, siis on siin esimeses joones talitatud kokkukõlas põhiseadusega. Mis seaduste wäljakuulutamise korda puutub, siis tuli siin meie wabariigi põhiseaduse § 30 arwesse võtta, mis kõneleb, et iga Riigikogu poolt wastuwõetud seadus jääb välja kuulutamata 2 kuu kestes, tema wastuwõtmise päewast arwates, kui seda nõuab kolmas osa Riigikogu seaduslikust koosseisust; seda põhiseaduse paragrahwi silmas pidades pidid ka Riigikogu kodukorras wastawad muudatused ette wõetud saama. Loomulikult kerkis kodukorra komisjonis küsimus üles, missügusest momendist tuleb arwata seadus wastuwõetuks ja missügusest momendist peale võib üks kolmandik Riigikogu liigetest oma õigust tarwitada ja nõuda, et seadus saaks seisma pandud, et teda oleks võimalik rahwahääletamisele panna. Selles küsimuses läksid esialgu arwamised lahku; ühelt poolt juhtiti tähelepanu selle peale, et seaduse wastuwõtmisemomendiks tuleb aega lugeda, mil peale kolmandat üksikasjalist lugemist seadus terwena Riigikogu poolt hääletamisel vastu wõetakse, kuna teiselt poolt seletati, et seda momenti seaduse lõpulikku wastuwõtmiseks mitte ei wõi nimetada, sest seadus ei ole siis weel lõpulikku kujus walmis, kuna ta weel redaktsiooni komisjoni poolt läbi waadatud peab saama. Neid asjaolusid silmas pidades asus kodukorra komisjon seaduse seisma panemise ja rahwahääletamisele andmise asjus sei-

sukohale, mis kodukorra §§ 55, 56, 57 ja 58 ära tähendatud. Kõigetähtsamad siin on §§ 57 ja 58. § 57 asub seisukohale, et seadus loetakse Riigikogu poolt wastuwõetuks, kui kõik redaktsiooni kohta tehtud ettepanekud on Riigikogu poolt hääletamise läbi ära otsustatud. Nõnda siis jõudis kodukorra komisjon lõpulikult otsusele, et seaduse lõpulik wastuwõtmine on siis, kui kõik redaktsiooni komisjoni ettepanekud on Riigikogu poolt vastu wõetud, ja sellest silmapilgust peale on rahwasaadikutel alles õigus ja wõimalus oma õigust põhiseaduse § 30 suhtes täita.

Nõndasama tähtis on ka selles küsimuses kodukorra § 58, mis wäljendab, mil wiisil teataw osa rahwasaadikuid oma õigust põhiseaduse § 30. suhtes tarwitada wõiwad. Siin on ette nähtud, et Riigikogu liikmed, kes tahawad nõuda, et Riigikogu poolt wastuwõetud seadus wäljakuulutamata jääks kahe kuu kestes, nagu see põhiseaduses on ette nähtud, peawad teatama sellest oma tahtmisest mitte hiljem, kui kolme päewa jooksul, seaduse wastuwõtmisest arwates, kirjalikult Riigikogu Juhatusesele, kes selle teadaande lähemal Riigikogu koosolekul Riigikogule teatawaks teeb; see on peale selle, kui seaduse lõpulik redaktsioon on vastu wõetud Riigikogu poolt. Teadaanne peab olema alla kirjutatud vähemalt kolme Riigikogu liikme poolt. Peale wastuwõtmist on igal Riigikogu liikmel õigus seitsme päewa jooksul, seaduse wastuwõtmisest arwates, ülemaltähendatud teadaande kirjalikult juure lisada oma nõudmist, seadust seisma panna; need teadaandmised seaduse seismapaneku asjus on makswad seaduse lõpliku wastuwõtmise päewast arwates seitsme päewa jooksul. Ma tähendan siia juure, et neil rahwasaadikul, kes oma teadaanded seismapaneku kohta sisse annud, on õigus seitsme päewa jooksul oma teadaannet tagasi wõtta. Kui kolme päewa jooksul peale seaduse wastuwõtmise ei ole ülemaltähendatud teadaannet tehtud, wõi kui niisuguse teadaande peale ülemaltähendatud seitsme-päewase tähtaja jooksul ei ole vähemalt üks kolmandik osa Riigikogu seaduslikust koosseisust Riigikogu Juhatusesele nõudmist awaldanud seaduse wäljakuulutamise seismapanemise kohta, siis kuulutab Riigikogu Juhatus seaduse wälja, nagu see meie põhiseaduses ette on nähtud. Komisjon arwab, et sarnaseid muudatusi kodukorda sisse wõttes on küllalt kindlustatud vähemuse huwid, kes soowiwad mõnda seadust, millega nad nõus ei

ole, seisma panna ja teda rahwahääletamisele lasta.

Edasi tuleks mul juhtida tähelepanu walitsuselt arupärimiste ja küsimiste korra peale; ma pean tähendama, et arupärimiste ja küsimiste ettepanek Wabariigi Walitsusele wanas Asutawa Kogu kodukorras paljugi soowida jättis; muidugi tuli nüüd kodukorra komisjonil nende puuduste lahendamisele asudes esimeses jões silmas pidada meie wabariigi põhiseaduse § 56, mis ette näeb, missugusel arwul Riigikogu liigetest on õigus Wabariigi Walitsuse poole arupärimistega pöörata, ning mil wiisil on üksikute Riigikogu liigetel õigus Wabariigi Walitsusele küsimisi ette panna. Siin pean ma tähendama, et meie põhiseaduse § 56 mitte kõigi kodukorra komisjoni liigete poolt ühtwiisi ei mõistetud, kuna üks osa komisjoni liigetest § 56 niiviisi aru said, et arupärimiseks wõib nimetada ainult niisugust kirjalikku ettepanekut, millele sisseandmise juures juba 25 rahwasaadikut alla on kirjutatud, siis nägi teine osa komisjoni liigetest, et arupärimise sisseandmise juures tuleb teist seisukohta tarwitada, ja see teine seisukoht sai kodukorra komisjoni liigete enamuse poolt heaks kiidetud. Kui teie arupärimiste kohta käiwa osa § 84 alates kätte wõtate ja jälgima hakkate, siis leiate, et siin on wabest tehtud arupärimise ja arupärimise ettepaneku wahel. Siit selgub, et Riigikogu liigetel on õigus ette panna arupärimisi, samuti ka arupärimise ettepanekuid. Arupärimised, mis Wabariigi Walitsusele on esitatud, peawad sisaldama 25 rahwasaadiku allkirja; kui aga arupärimise ettepanek on esitatud, siis on sellest küll, kui sellele ettepanekule 3 rahwasaadikut on alla kirjutatud ja kui Riigikogu koosolekul arupärimise ettepanek rahwasaadikute poolt enesele vähemalt 25 toetajat leiab. Arupärimise peale wastamise ja tema arutamise aja ja korra kohta on kodukorra komisjoni poolt ettepanek tehtud, mille loodetawasti Riigikogu ka vastu wõtab.

Tänase koosoleku algul tegi üks rahwasaadik ettepaneku, et kõik küsimised ja arupärimised saaks määratud ühe erikoosoleku peale nädalas, mil Riigikogu nende peale walitsuse esitajate poolt wastust wõiks saada. Sama seisukoht on ka kodukorra komisjonil. Kodukorra komisjon leiab, et Riigikogu peaks wanematekogu läbi ühe päewa nädalas ära määrama, millal siis Riigikogu liikmed Wabariigi Walitsuse poole arupärimistega ja küsimistega wõiwad pöörata ja missugusel päe-

wal Wabariigi Walitsus kohustatud on nende peale wastust andma. On ka ette nähtud, kudamoodi ja mil wiisil nende arupärimiste ja küsimiste sisseandmine Riigikogu liigete poolt peab sündima. Nähtakse ette, et juba päewal enne seda koosolekut, kus arupärimised päewakorrale wõetakse, nad rahwasaadikute poolt kirjalikult esitatud peaks olema ja rahwasaadikutele ning walitsusliigetele kätte saadatud saama. Kui arupärimine on 25 rahwasaadiku allkirjaga Riigikogule esitatud, siis on arupärimine loomulikult wastu wõetud ja tema peale on kohustatud walitsus wastust andma. Kodukord ei leia tarwiku olewat, et sarnase arupärimise kohta, mis 25 allkirjaga on esitatud, oleks tarwis weel arupärimise esitajate poolt mingisugust seletust wõi põhjendust. Mis aga puutub arupärimise ettepanekutesse, mis 3 rahwasaadiku allkirjaga esitatakse, siis on ühel allkirjutajatest õigus tema põhjenduseks sõna saada, et 25 poolehoidjat ettepaneku toetamiseks kokku saada. Peale arupärimise ettekandmist otsustab Riigikogu, millal selle arupärimise peale wastus peaks järgnema ja selle küsimuse otsustamise juures wõetakse loomulikult arwesse Wabariigi Walitsuse seisukoht. Tähtaja wastamiseks võib määrata Riigikogu, kuid see ei wõi aga mitte pikem olla, kui 30 päewa peale arupärimise wastuwõtmise.

Mis küsimistesse puutub, siis otsustab tähtaja samuti Riigikogu, kuid siin on wastamise tähtjaks 14 päewa määratud.

Teistest muudatustest, mis kodukorras aset on leidnud, wõiks tähendada kodukorra peatükk 11 peale, §§ 101—104. Need paragrahwid kõnelewad sellest, kuidas Riigikogu Wabariigi Walitsuse ja tema üksikud liikmed ametisse kutsuvad neid ametist wabastab. Meie põhiseaduses ei ole see asi ette nähtud, kuid kodukorra komisjon tahtis seda korda kindlaks määrata ja on sellepärast wastawad paragrahwid kodukorda wõtnud. Kuid pean ütleva, kodukorras on siiski üks küsimus lahendamata jäetud, nimelt küsimus, millal uus Wabariigi Walitsus, kui tema Riigikogu poolt on ametisse kinnitatud, oma deklaratsiooniga Riigikogu ees peab esinema. Komisjonis oli II lugemisel selle peatüki lõpul wastaw paragrahw wastu wõetud, kus see kord oli ette nähtud; kuid III lugemisel leidis kodukorra komisjon, et sel puhul, kui Wabariigi Walitsus on juba ametisse kutsutud Riigikogu enamuse poolt, ei ole enam loogiline ega järjekindel, et Wabariigi Walitsus, kes juba ametisse on astunud, peaks weel mingisuguse

deklaratsiooniga oma tulewiku-kawatsuste ja walitsuse tulewase tegewuse kohta esinema. Siin tärkas üles teine küsimus. Nimelt tõstsid üksikud kodukorra komisjoni liikmed üles küsimuse, kas ei oleks mitte soowitaw, kui Wabariigi Walitsus, kes on ametisse kutsutud, enne kui ta Riigikogu poolt walitud, oma deklaratsiooniga Riigikogus esineks. Kuid juhiti tähelepanu selle peale, et walitsuse kokkuseadmine võib antud saada isiku kätte, kes Riigikogu liige ei ole, ja sellepärast ei ole soowitaw, et wõõras isik, kellel Riigikoguga midagi ühist ei ole, mingisuguse deklaratsiooniga Riigikogus esineks, mille tagajärjel tema, võib olla, isegi peaministriks ei saa walitud. Teine seisukoht, et riigiwanema kandidaat oma deklaratsiooni kirjalikult Riigikogu juhatajale ette kannaks, ei leidnud ka poolehoidmist. Nõnda jäi see küsimus lahtiseks ja arwatawasti tuleb ta Riigikogu poolt ära otsustada.

Edasi, mis puutub korrapidamise kohta koosolekul, siis on need küsimused, mis Asutawa Kogu kodukorras küllalt otstarbekohaselt ei olnud käsitatud, nüüd kodukorra XIII peatükis §§ 111—117 ette nähtud. Siin on nähtud need juhataja õigused, mis tema võib tarwitusele wõtta korra maksmapanemiseks koosolekul. Siin tuleb kahe asjaolu peale tähelepanu juhtida: juhataja õigused korra-jalaleseadmiseks kõneleja suhtes, kui wiimane ainest kõrwale kaldub, lubamata ütelsi tarwitab jne., ja teiseks, mis koosoleku juhataja siis on õigustatud tegema, kui korrarikkuja ei ole mitte kõneleja, waid kui korrarikkujad on teised Riigikogu liikmed, kes mingisugusel muul wiisil koosolekul korda rikuwad. Riigikogu liigete kohta, kes kõnelemise ajal juhataja nõudeid ei täida, on juhatajal õigus ette panna neid kunni 3. koosolekuks Riigikogu koosolekult wälja heita. Riigikogu liigete kohta, kes mitte ei kõnele, waid mõnel muul wiisil korda rikuwad, on juhatajal õigus neid koosolekult wälja heita maksimum 10 koosolekuks. Nende küsimustega kokkukõlas on ka wiimane XIV peatükk. „Riigikogu liigete isikulisel õigused ja kohused“.

Kui ma ütlesin, et korrapidamisega kokkukõlas on peatükk, milles esitatakse Riigikogu liigete isiklikka õigusi, siis tahaks ma selle peale tähelepanu juhtida, et siin on ette nähtud kuidamoodi talitada nende Riigikogu liigete palgaga, kes teatawatelt koosolekutelt wabandamata põhjustel puuduwad. Üheks neist põhjustest tuleb lugeda muidugi seda, kui Riigikogu otsuse põhjal, mis $\frac{2}{3}$ häälteenamusega on

tehtud, mõned rahwasaadikud Riigikogu koosolekult kõrwaldatakse; loomulikult ei wõi siis sarnased Riigikogu liikmed nende koosolekute pealt mingisugust tasu saada. See seisukoht ei ole mitte uus, waid mak-sab kõikide riikide parlamentide juures; mõnel pool on see palju kaugeleulatawam, kui meie kodukorras. Selles wiimases peatükis tuli ka arwesse wõtta eriseadust Riigikogu liigete tasu asjus, normeerida need mahaarwamised, mis üksikute Riigikogu liigete tasust üleüldse wõib maha wõetud saada. Ka normeeriti need tasud, mis Riigikogu liige saab Riigikogu Juhatuse, wanematekogu, komisjonide ja alamkom-misjonide koosolekute pealt. See tasu on järgmiselt arwatud: igale Riigikogu liik-mele, kes Riigikogu Juhatuse, wanemate-kogu, komisjoni ehk alamkommisjoni istu-misest osa wõtab, määratakse üks kahe-kümnendik sellest tasust, mis Riigikogu liigetele tasuseaduse § 1. kindlaks on mää-ratud; kuid need tasusaamised komisjoni-töödest osawõtmise eest ei wõi mitte kuu jooksul suuremad olla, kui kindel tasu, mis Riigikogu liige saab tasuseadu-ses ettenähtud tasust.

Edasi on ette nähtud, et iga Riigikogu liikme kuutasust arwatakse maha $\frac{1}{20}$, kui ta on puudunud Riigikogu koosolekult ilma wabandawa põhjuseta. Kui ta aga näi-tuseks Riigikogu otsuse põhjal on wälja heidetud, siis ei arwata tema tasust mitte enam $\frac{1}{20}$ osa maha, waid see mahaarwa-mise summa tõuseb kahekordseks, nii et arwatakse maha $\frac{1}{10}$. Siin juures tuleb tähendada, et mahaarwamised ühe kuu pii-rides olnud puudumiste eest ei tohi olla suuremad, kui Riigikogu liigete tasuseadu-ses määratud kindel kuutasu. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Juuremaksu ei nõuta?)

Peale selle olen ma kohustatud Riigi-kogu liigete tähelepanu juhtima kodukorra § 45 ja 112 peale. Kodukorra § 45 kõne-leb neist seadustest, mis wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a põhjal maksuma pandud. Kodukorra komisjonis tuli selle § kohta õige palju mõttewahetusi kuulda-wale. Üks osa komisjoni liigetest asus seisukohale, et seadused, mis Wabariigi Walitsus Asutawa Kogu istungjärgu wahe-ajal § 12-a põhjal on wälja annud, pea-wad Riigikogu poolt kinnitamist leidma. Teine osa kodukorra komisjoni liigetest arwas, et need seadused, mis Wabariigi Walitsuse poolt maksuma on pandud, loo-mulikult juba jõusse on astunud ja et neid wõib ainult muuta seadusandlisel teel kol-mekordsel lugemisel. Üks ega teine sei-sukoht ei saanud kindlat poolehoidmist.

§ 45 on niisama palju häali poolt saanud, kui wastu ja Riigikogule jääb otsustada, kas § 45 kodukorda wõtta wõi teda wälja jätta. Niisamasugune lugu on kodukorra paragrahwi 112.

See paragr. kõneleb, et koosoleku juha-tajal on õigus koosolekut takistawaid Riigikogu liikmeid kolmekordse korrale kut-sumise järele wanematekogu eel-käiwal otsusel koosolekult wälja heita. Ma pean jällegi tähelepanu selle peale juhtima, et pooled kodukorra kom-misjoni liikmed sellele seisukohale asusid, et seda õigust korra-jaluleseadmiseks koos-oleku juhataja ilma wanematekogu eel-käiwa otsuseta tarwitada wõib, kuna teine osa komisjoni liigetest aga arwamisel oli, et siin igatahes eelkäiw wanematekogu otsus peab olema. Siin on siis § 112 kahel kujul wastu wõetud. Selles asjas tuleb jällegi Riigikogul oma kindel seisukoht awaldada.

Peale selle tahan weel austatud rahwa-saadikute tähelepanu kodukorra wiimase peatüki peale juhtida, kus räägitakse Riigikogu liigete isiklistest õigustest ja kohustustest. Siin räägitakse Riigikogu liigete tasusaamisest komisjoni tööde eest ja on ka kõneldud sellest, kui palju üksi-kute Riigikogu liigete tasust tuleb maha wõtta sel korral, kui nemad koosolekutelt puuduvad. Need määrused on kodukorda wastu wõetud, kokkukõlas seadusega Riigikogu liigete tasu ja sõidurahade kohta. Ma pean tähendama, et Riigikogu kodu-korra komisjon ühelmeelisel seisukohale asus, et sel korral, kui Riigikogu nende määrustega tasu ja Riigikogu liigete pal-gast mahaarwamise asjus põhimõttelikka muudatusi ei tee, siis tulewad need mää-rused lugeda sarnasteks, mis maksuma hak-kawad Riigikogu kokkuastumise päewast arwates.

Kodukorra komisjoni ühemeeleline seisukoht on see, et Riigikogu kokkuastu-misest peale Riigikogu liikmed, kes kom-misjoni töödest osa wõtawad, peawad töö eest sellekohast tasu saama. Kodukorra komisjoni nimel teen ettepaneku kodu-korda esimesel lugemisel wastu wõtta ja teisele lugemisele üle minna.

Rkl. J. Allikso (kom.): Herrad Riigikogu liikmed! See ei ole kellegile saladus, et Riigikogus on kahte liiki liik-meid, niisama kui wäljaspool Riigikogu ühedel kodanikkudel õigus on kantsikut tarwitada, teistel aga hoopisid saada. Kor-rapidamiseks nimetatakse seda nii seal kui siin.

Kodanluse esitusel on vähe sellest paljast faktist, et ta siin arwuliselt enamuses on. Teie olete sunnitud nii kaua salilima siin tööliste esitust, senni kaua kui teie palgalised ametnikud ei ole weel jõudnud neid siit kõrwaldada, kas kohtuotsuste wõi muul lihtsamal teel. Ja wastawalt sellele on tehtud kodukorra-eelnõu enamusrühmade poolt.

Meie ei eita kodukorra wadjadust. Sest miski kord peab igal koosolekul walitsema. Ja eriti Riigikogu koosolekul peaks walitsema niisugune kord, et walitsusrühmade toolidel istujad peened, silutud, kultuurilised herrad ei mõkitaks, kui kõnetooli tööline ilmub. Edasi peaks siin walitsema niisugune kord, et pealtkuulajatele mitte ainult siis märkus ei tehtaks, kui nad äärmisele pahemale tiiwale oma poolehoidu awaldawad.

Muidugi ei saa ükski kodukord sinna midagi paratä, kui weretöö-ohwri illumine kõnetoolile kristlikka herrasid ja jumalasalaseid hirwitama paneb, kuigi Pilatuse sulased Kolgatal mitte ei hirwitanud. Sest ega's iga kohtunik inimliku korra rikkumist weel Riigikogu koosoleku korra rikkumiseks ei pea, waid kui kohtunik on ise inimesesööjate suguharust pärit, siis näeb ta werejanulises hammastelaksutamises muidugi loomulikku korrapäralist nähtust. Ma tahan sellega ütelda, et kodukord on wormaalne asi ja kõik oleneb sellest, mis sisu selle kesta sisse pandud on ja kes see panija on.

Mida tuleb lugeda §§ 111 ja teistes ettenähtud „haawawateks sõnadeks“? Kui riigimeest, kes üleni töörahwa werest nõretab, werekoeraks nimetada, siis heidate teie niisuguse Riigikogu liikme kolmeks koosolekuks wälja. Aga ometi ei lõpeta teie sõjaseadust ega mahalaskmist. Rahwasuu räägib, et Asutawa Kogu liige Karl Ast näost hiilgama lõõnud, kui teda mainitud kogus keegi riigimeheks nimetanud. Meie — kommunistid — aga peaksime seda enda kohta haawawaks sõnaks ja kuritahtliseks laimuks.

Ja mida lugeda „ebakohasteks“ sõnadeks ja ütelisteks? Meie arwame, et need on väga ebakohased sõnad ja ütelistused, kui herra siseminister kaitsepolitseiniku wiie kuuliga Riigikogu liikmele Juhan Soans'ile kuus seaduslikku kuulhaawa ja kolm seaduslikult murtud luud teeb. Kuid teie kiitsite selle õigeaks ja see oli juba ebakohane tegu, mille eest töörahwas teid kord weel korra juure kutsub. Meie mõistame ette pandud kodukorda nii, et see on maksew ainult meie kohta, aga mitte teie kohta,

sest teie oma enamusega olete otsustamas, mis teid haawab ja mis teile ebakohane on. Ning siis on teil õigus oma helitunud närwisid kunni kolm koosolekut puhata lasta kõneleja kommunisti wäljaheitmise teel.

Kodukorra-eelnõu kinnitab seda praktikat, mis teie juba tarwitusele wõtsite, kui siit Riigikogu liikmeid wälja wiidi waa-raode abil. Ainult enamuse hoolimatus ja jõhkruis vähemuse wastu wõib meid sundida Riigikogu koosoleku edasikestmistakistada. Sest meil ei ole tõesti midagi selle wastu, et Riigikogu koosolekud ühtsoodu edasi kestes ikka laiemaid töörahwa hulki arusaamisele toowad, et see kogu tema weriwaenlaste kogu on.

Ka see on ainult teie närwidele balsamiks määratud, et § 112-da põhjal wäljaheidetawatele seletuseks sõna ei anta. Teie seljatagaseiswad hallparumid, majaomanikud ja palgatöölised pidajad ei salli ka seda, kui nende üürnik, rentnik, tööline ehk teenija seletuseks sõna wõtaks, kui neid politsei abil uulitsale wõi tänowale wisatakse. Need kombad oma klassi eralust on komisjoni enamus nüüd kodukorra paragrahwiks tõstnud.

Me näeme selles ajamarki, et kodukord Riigikogu liigete peale ka rahatrahwi panna wõib. §125 määrab, et koosolekult wäljaheidetawad ühest kümnendikust kuupalgast ilma jääwad iga koosoleku pealt, milleks nad wälja heidetud on. See lõiges paragrahwis on wististi Tallinna wabrikantide ühisuse projektist wälja lõigatud ja üle wõetud. Sest ka need herrad tahawad uuesti õigust saada töölistele rahatrahwe peale panna. Nii tõstab kodukorra komisjon ka teisi kapitalistide eraelu harjumusi paragrahwis ausse. Riigikogu enamuse riigitarkus on töökubja ajudest pärit.

Kuid kodukorra komisjon on näidanud, et ta ka rohkemaga toime saab. Komisjon on juhataja käsutada annud ka „tarwilise sõjawaelise ehk politseilise jõu“. Paabeli kuningaid kujutatakse istuwana troonil ja tema kõrwal mehed, kellel tapakirwed käes. Uuemast ajast on meil seesugustena tuntud ainult Persia shah ja neegriwürstid. Kuid nähtawasti peab maa-kerka peal leiduma ka niisuguseid rahwaesituskogusid, mille esimehel Persia shahi wõim ja samasugused wõimuteostamise füüsilised abinõud peawad olema. (Naer kõikidel pinkidel). Riigikogu enamus tahab paragrahwis najale toetada seda demokraatlikku pilti, kus paradiisliku rahwaesituse esimees Toompea lossi rahwaesituse

koosolekule sammub, ja tema kannul liigub wabariigi kasakate, wabariigi patriootiliste kütide, wabariigi kuulipildurite, lendurite ja soomusautode kolonne.

On teada, et nendel kogudel, mis Lääne-Euroopas, Ameerikas ja Jaapanis ennast rahwaesituskogudeks jultunult nimetawad, sagedasti tuleb istuda suurtükkide kaitse all, mille suud rahwa wastu sihitud. (Wahelhüüded keskelt: Trotski istub praegu suurtükisuu ees.) Kuid samuti on teada, et ka tsaari riigiduumas Tauria palees oma sisemine politsei oli. Meie saadikud — töölised — ei pruugi nüüd enam oma klassiwendadele — tööliste — silmi maha lüües öelda, et meie wiiekesi natuke nagu eesõigustatud isikud oleme, kellel isikupuutumatus. Seesama politsei, needsamad kasakad, kelle rewolwri ja nagaika ees me väljaspool Riigikogu kaitstud ei ole, saawad meile nüüd koduseks nähtuseks ka Riigikogus kodukorra päraselt. Ma tuletan teile meele, et ka tsaari duumas ühtegi juhtumist ei olnud, kus Tauria palee politseid oleks tarwitatud kellegi muu wastu, kui mitte tööliste saadikute wastu. Ka ses suhtes ei ole teie komisjoni demokraatlikud ajad mitte püssirohtu üles leidnud.

Peab arwama, et kodanline blokk kindlas usus on, et ta saab nii kaua kestma kui Riigikogu kestab. Sest teisiti ei wõi mõista, miks komisjon raatsinud on Riigikogu liigete arupärimise-õigust tuntawalt kitsendada. Arupärimine on erakorraline parlamentlik abinõu ja see on walitsuse soomustamine, kui kodukord nõuab, et arupärimine olgu Riigikogu Juhatusese antud hiljemalt päewal enne koosolekut. Isegi koosoleku ajal wõib tulla sündmusi — walitsuse tegusid — mis arupärimise hädatarwilikuks wõiwad teha. Kui jutt on amnestias ja sõjaseaduse lõpetamisest, siis armastate teie wäga põhjalikult rääkida erakorralistest oludest ja keerulistest rahwawahelistest wahekordadest, aga niihästi, kui wõimalik tahate teie arupärimiste ja küsimiste õigust niiviisi kitsendada, et see ootamata tagajärgi wõib anda ka nendele rühmadele, kelle esitajad komisjonis seda ette panid ja toetasid. Ka sisuliselt kisenab eelnõu arupärimiste ja iseäranis küsimiste õigust suuresti. (Üleüldine naer. Rkl. M. Martna: Mitte kisenab, waid kitsendab!) Ka see on walitsuse soomustamine, sest kodukorra-eelnõu ei pane samasuguseid kitsendusi mitte maksma walitsuse kohta, kes arupärimiste ja küsimiste peale wastama peab. Ma pean siin alla kriipsutama, et sugugi üleliigne

ei oleks ka walitsuse kohta niisugust määrust maksma panna, et ta wastates arupärimisele kuritegewusele üles ei kutsuks. Sest alles hiljuti nimetas siseminister patriootideks neid, kes seaduse üle hirwitades weretöö olid korda saatnud. (Juhataja peatab kõnelejat: Teen Teile esimese märkuse walitsuse kohta sündmata sõnade tarwitamise pärast). Ja teie hirwitasite kaasa sellesama seaduse üle. (Juhataja: Teen Teile, kõneleja, teise märkuse walitsuse kohta tarwitatud sündmata sõnade pärast.) Te sigitate poliitilist korrupsiooni, kõlwatust ühes oma ministritega.

Mispärast ei tohi Riigikogu liigete küsimine walitsusele mitte sisaldada „põhjusid“, „tagajärgede kokkuwõtmist“, „näpunäiteid“ ega „iseloostusi“? Ja — mispärast tohib walitsuse wastus sisaldada neidsamu asju, mis Riigikogu liikmele keelatud? Kui komisjon need kitsendused eelnõusse wõttis, et ära hoida agitatsiooni. — miks jättis komisjon siis walitsusele piiramata agitatsiooni wabaduse, kui walitsus küsimiste peale wastab? Kolme minutiga, mis küsijale wastamiseks antakse, ei saa ka kõigeosawam agitaator jalust maha rabada ministrist agitaatori.

Juhataja K. Wirma: Ma teen kõnelejale kolmanda märkuse ja wõtan temalt sõna ära, sündmata lausete tarwitamise pärast meie walitsusliigete kohta.

Rkl. J. Wanja (kom.): (Kordab rkl. J. Allikso wiimaseid lauseid; hüüde paremalt poolt: Seda meie juba kuulsime, see on loetud. Naer.) Teen ettepaneku seda kodukorda tagasi lükata.

Rkl. J. Piiskar (is.): Meie oleme iga seaduseelnõu puhul seda tõsiasja tähele pannud, et iga eelnõu, mis tuleb, see on samm paremale poole. (Wahelhüüde: paremuse poole!) Noh, see on selle järele, kuidas keegi sellest aru saab. Ma ütlen, samm paremale poole, sest meie seisukohalt ei ole see samm paremuse poole. Mina ei taha mitte hakata seda eelnõu üksikasjaliselt arwustama, ega üksikult tema paragrahwe analüseerima. Seda wõib teha siis, kui need paragrahwid üksikasjaliselt kõne alla tulewad. Ma pean siiski tarwilikuks mõne üksiku asjaolu peale tähelepanu juhtida, mis minu praeguöeldud wäitele tõenduseks on. Kõige pealt, kui lehitseme kodukorra-eelnõu, siis leiame, § 19, kus on öeldud, et Riigikogu liikmed wõiwad kõigi komisjonide koosolekutest sõnaõigusega osa wõtta, kui koosolek ei ole kinniseks kuulutatud. Siin on nüüd wäga imelik, wõi nagu parempool armas-

tab ütelda, wäga „parem“ asi, et Riigikogu liikmeid, keda kodukord weel mitte ei luba kõrwaldada kinniselt Riigikogu koosolekult, kõrwaldatakse siiski komisjoni koosolekult. Tähendab, komisjoni koosolekud on weel kinnisemad, kui Riigikogu kinnised koosolekud. (Rkl. A. Anderkopp: Ma tähendasin, et kinnine ainult publikumi mõttes.) Teie peate ka Riigikogu liikmeid siis mõnikord publikumiks. Teie räägite publikumist, aga paragrahwis wõtate niisuguse märkuse sisse, et ka Riigikogu liikmed ei wõi komisjoni koosolekust osa wõtta. Ma arwan, meil ei tule wist kaua oodata, kui tullakse mingisuguse täiendusega, kui kodukord uuesti rewideerimisele wõetakse, ja tehakse ka märkus üleüldiste koosolekute kohta, et koosolekust, wõib olla, wõiwad need ja need liikmed osa wõtta, sest sinna poole on see „järkjärguline“ ju hakanud kujunema. Mõnes paragrahwis on isegi niisugune paremale-poole minek hoogu wõtnud, mille teised paragrahwid lõpus jälle ära kaotawad. Näituseks on § 35 öeldud, et kwoorumraamat on sissekirjutamiseks lahti ühe tunni jooksul koosoleku algusest peale. Sellega on nähtawasti tahetud kätte saada, et sundida Riigikogu liikmeid õigel ajal koosolekule tulema. Kui keegi tund aega hiljem tuleb, on raamat kinni ja ei ole midagi parata. Aga kui kodukorra wiimase paragrahwini on jõutud, siis on korrasedja oma tahtmise suutnud ära unustada. Seal ütlevad nad, et Riigikogu liige, kes unustanud oma nime raamatusse sisse kirjutamata, peab oma koosolekul-wiimist hiljemalt järgmise kuu 7. päewaks Riigikogu kahe liikme tunnistusel tõeks tegema, kui seda koosoleku protokollile järele ei saa tõeks teha. Maksab aga ainult kaks tundi koosolekule hiljem tulla, koosolekul sõna wõtta, wõi pärast selgeks teha, et koosolekul on oldud ja midagi ei ole kätte saadud. Waadake, isegi niisuguste abinõudega, mis täiesti wormalised on ja sisuliselt mitte midagi ei tähenda, püütakse sinna „paremale poole“.

Edasi on ette nähtud koosolekute kinniseks kuulutamiseks $\frac{2}{3}$ häälteenamust, kuna Asutawas Kogus $\frac{2}{3}$ nõuti. Jällegi on see paragrahw oppositsioonilise pahe-matiwa jaoks, sest $\frac{2}{3}$ ei saa, wõib olla, mitte nii kergelt kätte, kui $\frac{2}{3}$. Oleks walimiste tagajärjed teistsugused olnud, siis oleks ehk weel teistsugune arw nõutud. (Wahelhüüe: See on põhiseaduses ette nähtud). Põhiseadus on nendesamade rühmade poolt loodud. Edasi on § 54-das (wõib olla tullakse jälle ütleva, et see põ-

hiseadusest wõetud on) ettepanekute tegemine piiratud; on öeldud, et III lugemisel wõib teha ettepanekuid, mis II lugemisel hääletamisel olnud ja algettepanekute piirides, kuid edasi on kitsendus juure lisatud. (Wahelhüüe keskelt: Algettepanekuid.) Algettepanekud on ka ettepanekud. (Segased wahelhüüded, naer).

Juhataja K. Wirma: Ma palun mitte kahekõnesid pidada.

Rkl. J. Piiskar (jätkab): Algettepanek on niisama ettepanek, kui iga teinegi. Sellepärast on see täiesti ükskõik, kuidas seda redigeerida. Kui on tehtud mingisugune algettepanek, siis oli see algettepanek II lugemisel hääletamisel, sellepärast ei ole sugugi tarwis ettepanekute wahel wahet teha. Peaasi on, et teatawates küsimustes on kitsendusi tehtud. Siis leiame edasi lehitsedes § 83. wäga huwitawa wormulatsiooni, ma ei tea, kas see on trükiwiga, wõi on see niimoodi mõeldud. Enne oli öeldud, et liht ülemineku wormelid hääletatakse pärast motiweeritud. Selle paragrahwile järele tulewad kõige enne hääletamisele liht ülemineku wormelid, see tähendab, need kõigekahwatamad, kõigewärwitamad wormelid ja siis wast motiweeritud. Sellega wõetakse ära juhus enamusele piinlikku silmapilku walmistada, kus neil tarwis oleks wastu hääletada ettepanekule, mis kõrvalt pealtwaatajale wäga wastuwõetaw paistab olewat. Harilikult on ju ikka nii, et kui wastu wõetakse liht ülemineku wormel, siis ei saagi teised enam hääletamisele tulla ja saadakse neist wäga lihtsalt ja siledalt üle.

Niisamuti on tehtud arupärimiste korras mitmesuguseid kitsendusi, nii kui aruandja isegi tähendas. Selles asjas on siiski ka teataw positiivne külg: määratakse mõnesugune maksimaal tähtaeg arupärimise wastamiseks, nagu eelnõust näha; siis, loodame, ei saa wõimalikuks enam niisugused nähtused, nagu Asutawas Kogus, kus paari-aastase tegewuse järele mõned arupärimised hoopis wastamata jäid. Teiselt poolt on aga kitsendusi tehtud arupärimiste sisseandmise suhtes. Kui arupärimisi wõis enne ära anda isegi koosoleku ajal, siis nõutakse nüüd (see paragrahw on küll wäga ebamääraselt redigeeritud), et peab arupärimise ära andma hiljemalt päew enne koosolekut. Samuti on samm tagasi, et arupärimise puhul ainult ühele arupärimise põhjenduseks sõna antakse. Arupärimised wõiwad käsitada wäga kaugeleminewaid asju, neid on tarwis teinekord õige mitmekülgsest walgus-

tada. Wõib olla, mitte üks rühm ei ole arupärimisest huwitatud, waid teinekord isegi mitmed, kes oma seisukohti ja põhjendusi ette tuua soowiwad. Neile ei anta aga selleks wõimalust. Mitte see ei ole arupärimise juures tähtis, et suudetakse 25 liikmele selgeks teha, et nad peaksid arupärimise poolt hääletama ja arupärimise wastuwõetawaks tunnistama, waid mina saan arupärimise põhjendamisest niiviisi aru, et walgustatakse asjaolusid, mis arupärijaid on sundinud arupärimisega esinema ja mida üksikasjaliselt ei saada, wõi ei taheta kirjalikult kokku wõtta. Kui teinekord pikemalt ehk mitme isiku poolt sõna wõetakse, siis peajasjalikult selleks, et arupärimist seada õigesse walgusesse, et wastajale näidata küsimust täies ulatuses. See wõimalus on praegu tuntawalt piiratud.

Edasi leiame meie weel paar wäga ebamäärast kohta. Komisjoni aruandja ütles, et on ära tähendatud maksimaal tähtaeg arupärimise peale wastamiseks, aga teiselt poolt wõib arupärimise peale wastamine isegi järgmise istungjärgu peale liikatud saada. Edasi on wäga imelik koht; see on § 91. Siin näib mulle emb-kumb, kas on see paragrahw siia kogemata juhtunud, wõi on keegi naljahammas ta ühel heal silmapilgul sisse pistnud, kui komisjoni liikmed küllalt tähepanelikud ei olnud. Ta kõlab järgmiselt: „Loeb Wabariigi Walitsus ehk üksik Wabariigi Walitsuse liige wastuwõetud ülemineku-wormeli endale otsekoheseks umbusalduse awalduseks, on Riigikogu liigetel õigus uusi ülemineku-wormelid ette panna.“ Tähendab, Riigikogu kui parlament, wõi nagu herra Uluots teda armastas nimetada — „majesteet“ — igatahes kõrgema riigiwõimu esitaja — on ütelnud oma majesteetliku arwamise ja nüüd tuleb üks ehk teine walitsusliige wõi riigiwanem walitsuse nimel ja ütleb, et nad loewad selle wastuwõetud wormeli enesele umbusalduse awalduseks — ja Riigikogu ajab kohe käed püsti ja teatab, et astume tagasi ja wõtame wastu teise wormeli. Kui ka see teile wastuwõetaw ei ole, siis wõtame kolmanda, neljanda jne. — kaupleme senni, kui me üksteisest oleme aru saanud. Kas see ongi see kõrgem wõim, kes peab riiklist elu juhtima ja walitsusele juhtnööre andma; ja kui walitsus tõesti on halwasti talitanud, siis uue ametisse panema, kes tema tahtmist paremini täidab? Wõi sinnamaale on siis juba jõutud meie kodanlise parlamentarismiga, et walitsuse rahulolematust wõib sundida parlamenti oma otsust ümber muutma ja

wõib olla teatawat ettepanekut üleüldse mitte hääletamisele wõtma. Ma ütlen, see on pilge isegi kodanlise parlamentarismi kohta, kui see paragrahw kodukorda wastu wõetakse.

Edasi, §93, mis küsimiste kohta käib, öeldakse, et küsimine ei tohi sisaldada põhjendust, tagajärgede kokkuwõtmist, näpunäiteid, ega iseloomustusi. Tähendab, küsimisega peab nagu uksega tупpa kukkuma, ilma mingisuguse põhjendusega. Küsija ei saa üleüldse näidata, misugustel asjaoludel tema küsimine selles asjas esile on tulnud. Ma ei kujuta ette mitte küsimisi, mis nii lakooniliselt, ühesõnaga ära oleks öeldud: kuidas see on ja kas see on nii wõi mitte? Küsimisel peab oma teataw alus olema. Kui näituseks juba öeldakse, et seaduseelnõul peawad motiivid juures olema, millest ta tingitud on, siis arwan ma, et küsimisel peawad niisamuti motiivid olema, mis küsimise wäärtuslikuks teewad. Tähtis ei ole mitte, et uudishimu rahuldatakse sellega, et Wabariigi Walitsus wastab, waid just motiivid, kus juhitakse tähelepanu ühe wõi teise asjaolu peale, mis mitte korras ei näi olewat. Kui nüüd see õigus ära wõetakse, siis jääb küsimine üleüldse mingisuguseks arusaamatuks asjaks ja täiesti sisutuks.

Niisamuti ei ole selge, kas meie uus kodukorra kawa mõtleb wõimaldada, nii nagu see senni olnud, küsimise suusõnalist põhjendamist. Eelmise paragrahwi järele peab arwama, et ta ka seda mitte ei wõimalda. Tähendab, on sanktsioneeritud see seisukoht, millele siin omal ajal wastu waieldi, kui Sots.-dem. rühma poolt teatud küsimus üles wõeti ja kus siis püüti näidata, et küsimiste juures üleüldse sõna ei saa anda. Niisamuti on täiesti wõimatu kolme minuti jooksul ütelda, kas küsija wastusega rahuldatud on, wõi mitte, kus juures weel teatada tuleb, miks küsija wastusega rahuldatud pole. Igale mõtlejale inimesele on arusaadaw, et enne, kui wastuse kohta seisukohta wõtta wõib, wastus analüseerida tuleb; on tarwis meeletada need asjaolud, mis küsimises ette toodud ja neid kõrwu seada wastuses ettetoodud argumentidega. Kuid kuidas selle kõigea kolme minuti jooksul walmis saab, see on igatahes kodukorra wastuwõtjate saladus; mina ei näe mingisugust wõimalust selleks. Mina ei taha siin mitte kõnelda nendest paragrahwidest, mis sihilikult pahematüwa wastu on sihitud, mis püüawad õigustada seda seisukorda, mis siin juba waremalt tekkis, ja mida ma ei saa mitte teisiti nimetada, kui kodukorra rik-

kumiseks wõi kodukorrast möödaminemiseks, waid toonitan, et sellele seisukorrale on tahetud anda seaduslik kuju ja loomulikult teeb enamuse selle küsimuse juures seda, mis tal armas. See on iseenesest arusaadaw. Teataw paragrahw ütleb, et juhatajal on tarwilisel korral isegi sõjawägi tarwitada, aga on unustatud öelda, millega warustatud sõjawägi, kas kuulipildujate wõi mortiiridega, — siia peaks selles suhtes teatud paragrahwi juure täiendus tehtud saama. (Wahelhüüe paremalt poolt: Tehke parandus!) Jah, meie teeme selles suhtes paranduse. Ma tuletan paremaletiiwale ainult meele wanasõna: „käsi peseb kätt“ ja „kuidas sina mulle, nõnda mina sulle“ ja seda peaks ka silmas peetama praegusel kodukorra arutamisel.

Mis puutub nüüd wiimasesse peatükki, see on nimelt „Riigikogu liigete isikulised õigused ja kohustused“, kus muuseas arutatakse Riigikogu liigete koosolekult puudumist, siis pean ma siin paari momendi peale tähelepanu juhtima, mis Asutawa Kogu poolt 1. dets. 1920 a. wastuwõetud Riigikogu liigete palgaseadusele otse wastu käiwad. Seal on öeldud § 3, et „Riigikogu, tema juhatus ja komisjonide ning alamkomisjonide koosolekust osawõtmise eest makstakse Riigikogu liigetele lisatasu.“ Kui meie aga waatame nüüd § 124, siis on seal öeldud: „Riigikogu liige saab lisatasu iga Riigikogu Juhatus, wanematekogu, komisjoni ja alamkomisjoni koosoleku eest $\frac{1}{20}$ osa Riigikogu liigete tasuseaduse § 1-ses määratud kuutasust, kui ta nende asutuste koosolekutest walituna osa wõtab.“ — täiesti wälja on jäetud sellega Riigikogu koosolekud. On see teadlikult wõi on see ümberkirjutamise wiga, see selgub muidugi pärast. See on üks moment. Teine moment, ka uus, on trahwimise moment. Asutawa Kodu kodukord trahwisid, kui sarnaseid, ei tunnud. Kui Asutawa Kogu liige koosolekult puudus, jäi ta päewapalgast ilma. Siin on aga asutud hoopis teistsugusele seisukohale. Ühelt poolt, loomulikult, jääb puuduw liige ilma päewapalgast, päewarahast, wõi tasust, kuidas seda nimetatakse, ja peale selle kannab ta teatawa paragrahwi järele trahwi, ja õige suure trahwi, sest trahw on märksa suurem, kui päewapalk. Kuigi siin aruandja trööstis, et üle kuupalga kellelgi ei wõeta, aga siiski on nüüd sinna maale jõutud, et Riigikogu liige tunnistatakse olewuseks, kes ilma tasuta oma ülesandeid peab täitma. Kas see nüüd tõesti see õige meetod on, kui tahetakse painu-

tada Riigikogu liikmeid sellega, et nendele ülespidamise-küsimuse peale lüüakse, selle üle wõime õige palju waielda ja lubatagu selle juures kahelda. (Rkl. A. Schulbach: Looge Riigikogu liigete ametiühisus.) Riigikogu liige Schulbach on nähtawasti selles arwamises, et siin tuleks enamusel sarnasele teele asuda, kuhu on asunud wabrikandid, kes oma tööliste juures oma tahtmise läbiwiimiseks leiwaküsimusega mõjuwad, leides, et see hea ja läbi-proowitud abinõu on. Kuid seda ei peaks juhatus ja paremtiiw rahwasaadikute kallal mitte proowima hakkama. Kas see nüüd distsipliini suhtes mingit kasu toob, on lahtine küsimus. Kuid see on abinõu, mida isegi kodanlise demokraatlise korra juures tarwitada ei tuleks.

Rkl. J. Jans (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tahan tähelepanu juhtida ühe põhimõttelise küsimuse peale. Käesolewa seadusprojekti § 45 käib järgmiselt: „Wabariigi walitsemise ajutise korra („Riigi Teataja“ nr. 109 — 1919 a.) § 12-a põhjal maksmapandud seaduste kinnitamine wõi tagasilükkamine sünnib ühekordsel arutamisel. Ei ole Riigikogu kahe kuu kestel peale istungjärgu waheaja lõppu wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a põhjal sel waheajal maksmapandud seadusi kinnitanud, lõpetawad nad oma maksu Riigikogu Juhatus sellekohase teadaande awaldamise järele „Riigi Teatajas“ kümnendal päewal peale selle awaldamise.“ Siin räägitakse wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a põhjal maksmapandud seaduste kinnitamisest ja tagasilükkamisest. Meil aga maksab praegu põhiseadus, mis Asutawa Kogu poolt wastu wõetud ja Riigikogu walimiste tagajärgedega kinnitud ja maksuma pandud. Järjekult ei wõi Riigikogu kodukorras mitte rääkida ajutise walitsemise korra põhjal maksmapandud seadustest.

Ma tahtsin peatada mitte selle paragr. redaktsiooni juures, waid üleüldse selle paragr. wastuwõtmise juures. Meie maksu põhiseaduse § 3 on öeldud, et Eesti riigiwõimu ei saa keegi teostada muidu, kui põhiseaduse wõi põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal. § 86 on öeldud, et põhiseadus on wankumatuks juhteks Riigikogu ning kohtu ja walitsusasutuste tegewuses. Peale selle on wabariigi põhiseaduse maksmapaneku seaduse § 5 öeldud, et wabariigi walitsemise ajutise korra põhjal moodustatud Wabariigi Walitsus jääb peale wabariigi põhiseaduse maksmahakkamist ametisse, kunni Riigikogu uue Wabariigi Walitsuse ametisse kutsunud ja töötab

wabariigi põhiseaduse alusel. Kui Riigikogu uue walitsuse oli ametisse pannud, pidi ka see Wabariigi Walitsus wabariigi põhiseaduse põhjal oma asju ajama. Kuid § 12-a räägib täiesti sellele wastu.

Küsimus seisab nimelt selles, et meie põhiseaduses ei ole ette nähtud, et Wabariigi Walitsusel oleks seadusandline wõim. Põhiseadus eitab järjekindlalt Wabariigi Walitsuse wolitusi. Arusaadaw, meie põhiseadus seati kokku sellelt seisukohalt, et seadusandline ja täidesaatev wõim peawad teine teisest täitsa lahus olema. See põhimõte on meie põhiseaduses järjekindlalt läbi wiidud ja § 12-a, mis maksmapandud põhiseaduse maksmapaneku seaduse § 3 põhjal, räägib sellele wastu. Ja nüüd on küsimus, kui põhiseaduse § 86 nõuab, et nii hästi Wabariigi Walitsus, kui ka wabariigi kohtud ja isegi Riigikogu peawad ainult põhiseadust tähele panema, miks on siis § 12-a meil maksew. See on ju konflikt põhiseaduse ja § 3 põhjal maksmajäetud § 12-a wahel. Ma arwan, et see küsimus tuleb niiviisi otsustada, et § 12-a ei wõi mitte tunnustada, kui tahetakse, et meie riigis peab põhiseadus walitsema, sest et § 12-a muudab põhiseaduse ära.

Mis Asutawasse Kogusse puutub, siis mina isiklikult tegin põhiseaduse komisjonis ettepaneku, et § 12-a. wastaw paragrahw põhiseadusesse saaks wõetud, kuid teises redaktsioonis. Isegi Wene põhiseaduse § 87 ei ole nii kategooriliselt walitsusele seadusandlist wõimu kätte annud, kui § 12-a läbi meie walitsusele antakse. Minu ettepanek kukkus aga põhiseaduse komisjonis läbi. Kuid ootamata kombel on see paragrahw ometi hiljem nagu mööda minnes maksmatud. Põhiseaduse maksmapaneku seaduse § 3 on Riigikogule õiguse jätnud § 12-a ära kaotada, kuid kes teda ka igawese ajani maksmat wõib jätta. (Wahelhüie rkl. O. Strandmani poolt: Kui rahwas selle poolt on), vähemalt nii kaua, kui meil põhiseadus kestab. Mina leian, et kui meil tahetakse põhiseaduse järele käia, siis peaks § 12-a ära kaotama. Sellest silmapilgust peale tuleks § 12-a maksusetaks pidada, kui põhiseadus täies ulatuses maksmat hakkas. Iseäranis ei wõi kuidagi lubada, et kodukorras pannakse maksmat määrus, mis põhiseaduslist iseloomu kannab. Minu arwates tuleks § 45 kodukorrast välja jätta.

Rkl. W. Ernits (sd.): Mina tahaks mõned üldised märkused teha selleks, et siis teisel lugemisel neid hääletataks. Seaduseelnõus ei ole mitte öeldud, kas on

wõimalus paralleel ettepanekuid teha, wõi mitte. Senni on seletatud, et see wõimalik ei ole. Mina leian, et see otstarbekohane on ja teen ettepaneku alternatiivselt paralleel ettepanekuid teha lubada. See annaks siis ettepanekute kohta mitu wõimalust, maksimaal wõimalus ja minimaal wõimalus. Kui maksimaal wõimalus läbi ei lähe, siis läheks minimaal wõimalus läbi sel kujul, nagu soowitaw, ilma et tarwis oleks uut seaduseelnõu ettepanekut tegema hakata, mis palju aega wõtaks. Niisamuti peaks wõimalus olema walitsuse deklaratsiooni ette kanda. Meil kahjuks seda ei saa kuidagi wõtta, sest et tal kohta ei olewat. Kui ministeerium kinnitatud ja riigivanem walitud on, siis olewat juba nii kui nii asjata deklaratsiooni esitada, sest usaldus walitsusele olewat juba antud. Kui on kellelegi ülesandeks tehtud walitsust kokku kutsuda, siis ei saawat ta aga esineda deklaratsiooniga, kuna ta ei Riigikogu liigete ega walitsuse esitaja ei olla. Siiski aga poleks sugugi imelik, kui ta oma deklaratsiooniga esineks, parlamentlik isik on ta ikkagi. (Segased wahelhüüded ja naer).

Järgmine märkus oleks: kuidas protokolle alal hoida. Ma arwan, et protokollid peaks trükkis awaldatama, nagu seda igal pool tehakse. Seda oleks tarwis raamatukogude ja teiste parlamentidega wahetamiseks. Ma loodan, et nende trükkimine pärast odawamaks läheb ja nii waene meie riik ka ei ole, et me protokollide trükkida ei saa; see oleks väga kurb.

Siis on veel öeldud, et olgu määrus, mille järele seaduste sisseandmisel neile seletuskiri juure lisatakse. See on muidugi väga tarwilik ja kasulik, aga mina leian, et peaks kaugemale minema, et peaks komisjonidele kohuseks tegema oma poolt seaduseelnõudele seletuskirjad juure lisada. Ma olen näinud näituseks Soomes, et seal üksikute määruste kohta terwed raamatud kirjutatakse ja esitatakse ajalooline ülewaade selle kohta, kuidas mujal ilmas on. Meil antakse seadused aga väga juhuslikult, väga wähe arwesse wõttes teiste kogemusi. Tulewikus ei peaks neid mitte nii kiires korras antama, peaks ka aega olema nende wäljatöötamiseks. Need on üksikud märkused, mis ma siin tahtsin öelda.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Lugupeetud rahwasaadikud! Loomulik, et seadused, mis Riigikogule kinnitamiseks ette pannakse, on teatav kompro-

mis. Sellepärast on ka kodukorras, mille komisjon välja töötanud, terve rida sarnaseid puudusi, millega ka mina ise mitte päri ei saa olla ja mida mina komisjoni aruandjana kaitsma pean, selle peale vaatamata, et paljudes küsimustes teisel seisukohal olen. Pean ütleva, et ma sisuliselt täitsa ühinen rahwaesitaja J. Jans'i väidetega, et § 45 ja § 12-a ajutisest valitsemise korrast meie kodukorras mitte kohta ei peaks leidma; kuid ma tähendasin oma kõnes, et see § on siia üles võetud paraleel ettepanekuna ja pooled komisjoni liikmed olid tema vastu võtmise vastu. Praegu pean ma alla kriipsutama, et ühtegi tõsist vastuväidet kodukorrale ei leidnud mina rahwaesitaja J. Allikso ja J. Piiskar'i kõnedest. Nemat seletasid, et kodukord, mis komisjoni poolt välja töötatud, olla mingisugune wärdjas ja temaga kawatsetakse ainult pahempoolsete õigusi kitsendada. Ma pean ütleva, et kodukorra komisjon oli kaugel sellest, et mingisugust surwet kommunistlike ja Iseseiswate Sots. rühma vastu tarvitusele wõtta ning kodukorda ainult ühele tiiwale ehk ühele osale Riigikogule walmistada. Komisjoni ülesanne oli kodukorda välja töötada, mis võimaldaks Riigikogu liigetele korrapärase töötegemise. See ülesanne ja põhimõte oli kodukorra komisjoni liigete silme ees, kui kodukorda välja töötama hakati. Kuid herrad 3 internatsionaali poolehoidjad jätsid ütlemata, missugust kodukorda nemad Eesti wabariigi Riigikogus näha soowivad. Mulle on kätte puutunud hiljuti üks wäike raamat, mis kannab pealkirja „Kommunistlike internatsionaali teise kongressi otsused“ ja siin on ette toodud 10–12 käsku internatsionaali poolehoidjatele, (Rkl. J. Allikso kohalt: Palun konstateerida. Juhataja: Palun mitte kohalt rääkida), kuidas wiisi 3 internatsionaali ja kommunistide poolehoidjad oma parlamentlist tööd peawad tegema. Sarnast kodukorda aga ei wõi meie Riigikogu enamus — omaks mitte wõtta.

Raamat on trükitud ja ma wõin mõned osad sellest ette lugeda; siis wõiwad lugupeetud rahwasaadikud näha, missugust kodukorda need herrad meil soowivad maksma panna. (Rkl. J. Allikso kohalt: Palun terwelt ette lugeda). „Kommunistlike saadikud peawad painutama kõik oma ülesastumised oma partei tegewuse alla väljaspool parlamenti; demonstratiivsete seaduseelnõude ettepanemine, mis mitte selleks ei ole määratud, et kodanlike enamuse poolt vastu wõetud saada, waid propaganda, agitatsiooni ja organiseeri-

mise ülesannetele määratud on, — peab partei ja tema keskkomitee näpunäiteil sündima.“ See on üks põhimõte, millega nemad riigi seadusandlist tööd tahawad teha. Edasi on lugeda: „Iga kommunistlik parlamendi saadik peab mäletama, et ta ei ole seadusandja, kes ühist keelt teiste seadusandjatega otsib, waid partei agitaator, kes waenlase leeri on läkitatud, et seal partei otsuseid täita. Kommunistline saadik on keskkomitee otsusel kohustatud legaalselt tegewust illegaalsega ühendama“. Sellelaadilised punktid oleks kodukorras, mida need herrad oma töö juures juhtnööriks soowivad. Kuid mina ütlen, et Eesti wabariigi rahwaesitajad oma esimeseks kohuseks peawad üles seada korrapärase töö neis piirides, mis wabariigi põhiseaduses ette määratud. Sellest seisukohast välja minnes tuleb meil kodukorra küsimusi arwesse wõtta ja sellest seisukohast välja minnes tuleb rahwaesitajatel seadusandlises töös talitada.

Kui üksikasjaliselt nende wäidete juure asuda, mida rahwaesitaja J. Allikso ja J. Piiskar ette töid, siis peab otsekohe ütleva, et see, millega nemad kodukorra vastu waidlesid, lihtsalt põhjened mingisuguse arusaamatuse peal. Nad ei ole nähtawasti mitmest kodukorra paragr. aru saanud. Rahwaesitaja Piiskar'ile wõin ma rahulduseks öelda, et nõudmine $\frac{2}{3}$ häälteenamusest on põhiseaduse § 47 ette nähtud ja siin ei saanud kodukorra komisjon mingisugust teist teed walida, kui pidi põhiseadusega kokkukõlas teatawa paragr. kodukorda vastu wõtma. § 93, mis sisaldab küsimise piiramist, äratas rahulolematust pahemaltiiwal. Ma pean tähendama, et rahwaesitajatel ometi selge peaks olema, mida küsimise ja mida arupärimise all tuleb mõelda. (Rkl. J. Piiskar kohalt: See peab kodukorras olema.) See on kodukorras ja wäga kahju, kui paljud rahwaesitajad sellest aru pole saanud. (Rkl. Martna kohalt: Ta peab nii olema, et tast aru wõib saada.) On inimesi, kes ka kõigelihtsamast asjast aru ei saa.

Mis puutub § 93, siis julgen ma nõnda palju tähendada, et see § on otsekohe wõetud Itaalia parlamendi kodukorrast. Inglise parlamendis on kõik need küsimiste korrad enesele kõigekindlama kuju omandanud, kuid teoreetiline väljatöötamine selles asjas on kõigeenam arendamist leidnud Itaalia kodukorras, kus Inglise kord õige suurt poolehoidu on leidnud. Itaalia parlamendi kodukorras on küsimiste kord kindlaks määratud ja meie kodukorra komisjoni liikmed leidsid, et

neil ei ole tõesti waja mingisugust Ameerikat üles leidma hakata, kui see asi juba teiste riikide parlamentides maksew on ja mida meie nõndasama kasulikult wõime ära tarwitada. Mis puhtub rhs. J. Piiskar'i seletusse, et § 127 ja § 35 mitte kokukõlas ei ole, siis tähendan mina: kwoorumraamat pannakse laua peale enne aega, mil koosolek määratud. Tund aega peale koosoleku algust pannakse raamat kinni ja loetakse koosolekust osawõtjaks ainult neid, kes oma nime sinna sisse on kirjutanud. Kuid sagedasti juhtub, et üksikud rahwaesitajad isegi selle tunni kestes, kas unustanud wõi muul põhjusel, ei ole oma nime raamatusse kirjutanud ja § 127 räägib neist, kes selle tunni jooksul, mil raamat lahti seisnud, oma nime raamatusse ei ole kirjutanud. Wõib olla, et leidub rahwaesitajaid, kes poolteise, kahe tunni pärast ehk weel hiljem koosolekule tulewad ja siin sõna wõtawad. Nende nimi wõib protokollis sattuda, ja see rahwaesitaja wõib esineda juhatusel nõudmisega, et ta koosoleku nimekirja saaks üles wõetud. Kuid ma ei taha mitte uskuda, et meil Riigikogus niisuguseid rahwasaadikuid leidub, kes sel wiisil ja sel teel kodukorrast püüawad mööda minna, sest meie rahwasaadikute ülesanne on neid seadusi esimeses joonel oma poolt täita, mis nad ise wälja annud on. Mis puhtub § 83, et liht ülemineku-wormel hääletatakse enne motiweeritud wormelit, siis wõib nõnda palju tähendada, et harilikult hääletatakse enne need ettepanekud, millel kaugemaleulataw iseloom on. Et liht ülemineku-wormel kaugemaleulatawa iseloomuga on, siis on loomulik, et ta enne hääletamisele tuleb, kui motiweeritud.

Edasi kõneles rhs. Piiskar § 91., mis wõimaldab rahwaesitajail uusi ülemineku-wormelid ette panna sel korral, kui Wabariigi Walitsus mõnes wastuwõetud ülemineku-wormelis umbusaldust enda wastu näeb. Meie põhiseaduse § 64 kõneleb, et Wabariigi Walitsus peab olema Riigikogu usaldusalune. Kui Riigikogu walitsusele umbusaldust awaldab, lahkuwad walitsuse liikmed ametist. Wõib olla, et mingisugune ülemineku-wormel, mis wastu wõetud, otsekohest umbusaldust ei sisalda, kuid walitsusel on siiski tarwis teada saada, kas rahwaesitus seda on awaldanud ehk ei, — ja sel korral wõib uue wormeli esitamine üles tõusta. (Rkl. J. Piiskar: Nad on lapsed ega tea mis nad teewad.), mis eneses kas otsekohest umbusaldust sisaldab, wõi seda eitab.

Mis siin eriti tasuküsimusse puhtub, millest kõneleb rhs. J. Piiskar, et meil ta-

suseaduses on ette nähtud küsimus, et Riigikogu koosolekust osawõtmise eest tasu peab saama, siis tahaks ma teada, mis eest rahwasaadikud oma kindla kuutasu 7200 marka saawad, kas ainult sellepärast, et neil rahwasaadiku nimi on. Ma leian, et kuupalk on selle töö eest, mis rahwasaadik Riigikogu koosolekuil teeb ja pleenumi koosolekute eest eritasu maksma hakata oleks otstarbetu. Mis rhs. J. Piiskar'i lõpuseletusse puhtub, nagu oleks see kodukord klassiwoitluse abinõu, siis pean ma otsekohe tähendama, et see seletus täieline arusaamatus on.

Ma wõiks jutustada sellest, kuidas mõnes kohas klassiwoitluse abinõusid ilma igasuguse kodukorrata tarwitatakse, kus wanakestel ja isegi wäetimatelt lastelt leiwakaardid ära wõetakse ja seda kõik klassiwoitluse otstarbel. Meie kodukorra kohta, mis kõigile rahwasaadikutele ühesugused õigused annab ja ühesugused kohustused peale paneb, on täitsa ülekohutune seletama tulla, et ta mingisuguse üksiku rahwaklassi wõi kihi huwisid kaitseb. Kui siis edasi kõneldi rahwaesitaja päewapalga mahawõtmisest koosolekult puudumise korral, siis ei ole kodukorrast mitte ette nähtud, et see paragr. ainult iseseiswate ja kommunistide kohta käiks, ja ma pean konstateerima, et rahwasaadikute ridu waadates read pahemaltiiwal harilikult rohkem täis on, kui äärmisel paremaltiiwal ja tihti ka keskel; sellepärast see mahawõtmine palgast, mis kodukorrast ette nähtud, käib esimeses joonel nende kohta, kes oma kohust mitte korralikult ei täida, kes wabandamata põhjustel ei ole koosolekust osa wõtnud.

Mis rhs. Ernits'i seletusse alternatiivsete ettepanekute asjus puhtub, siis on raske praegu selle kohta sõna wõtta, enne, kui sarnase ettepaneku sisu lähemalt tutaw ei ole. Mis aga protokollide paljudamisessse puhtub, wõib nii palju öelda, et põhimõttelikult see soowitaw oleks, kuid ma kardan, et meie praeguste ressurside, meie praeguste tehniliste wahendite juures see ainult wagaks soowiks jääb ning et rahwaesitaja Ernits'i head soowiawaldust, wõi ettepanekut niipea wõimalik pole ellu wiia. Kuid kodukord ei takista, et juhtumistel, mil tehnilised wõimalused paranewad ja rahalised ressursid saada-wal, meil wõimalus awaneb herra Ernits'i soowe täita ja oma Riigikogu materjaale teiste riikide parlamentide materjaalidega wahetama hakata.

Kõike kokku wõttes teen mina ettepaneku kodukorda esimesel lugemisel was-

tuvõetuks tunnistada ja teisele lugemisele üle minna.

Juhataja K. Wirma: On tehtud ettepanek komisjoni aruandja poolt Riigikogu kodukorda esimesel lugemisel vastu võtta ja teisele lugemisele üle minna. Teine ettepanek oli rhs. J. Wanja poolt; ma ei tea aga, kas seda ettepanekut hääletamisele saab panna; kui rhs. Wanja seda, kui ettepanekut võtab, siis palun seda kirjalikult teha. Ma panen komisjoni aruandja ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu on üksikud hääled. Sellega on see seaduseel nõu häälteenamusega vastu võetud.

14. Amnestia-seadus Järgmine päewakorrapunkt on: Amnestiasaadus III lugemisel. III lugemisel.

Komisjoni aruandja J. Parik (loeb): Amnestiasaadus.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel võetakse seaduse nimetus ühelhäälel vastu.)

Komisjoni aruandja J. Parik (loeb): Riigikogu määrab:

§ 1. Wabastada wastutusest ja karistusest ühes selle tagajärgedega neid, kes süüdi mõistetud sõjaringkonna-, välja- või polgukohtute poolt, wõi keda süüdistatakse kuritegudes, mis on toime pandud kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ ja mis on ette nähtud sõja nuhtlusseaduse (С. В. П. 1869 г. XXII кн изд. 4) §§ 96, 97, 98 I j., 99, 100 kui süüdistus 98 II j. ühenduses ei ole, 101 I ja II j., 102 ja 103 — kui süüdistused 101 III j. ühenduses ei ole, 104—105, 108, 111, 113, 114, 116, 121—122², 124, 125, 126, 127¹, 127², 127³, 128—134, 137, 144, 145, 147, 153, 154, 154¹, 155, 156, 159¹, 161, 162—165¹, 190—193, 196, 246¹ II j. ja 261 ja ajutise walitsuse määrustes 3. dets. 1918 a. wäeteenistuse kutse täitmatajätmise kohta („Riigi Teataja“ nr. 5 — 1918 a.) 5. dets. 1918 a. wäljakohtute asutamise kohta § 5 p. e. („Riigi Teataja“ nr. 6 — 1918 a.) ja 25. märts. 1919 a. § 19 p. 9 („Riigi Teataja“ nr. 19 — 1919 a.).

Tähendus 1: Käesolewa seaduse § 1 ei wabasta süüaluseid kahjutasumaksimisest.

Tähendus 2: Käesolewa seaduse § 1 käib ka kõigi nende wäejooksikute kohta, kes kunni 1. maini 1920 a. wäeosast wõi teenistuskohalt omawoliliselt lahkunud ja weel wastutusele wõetud ei ole, kui nad kahe kuu jooksul, selle sea-

duse wäljakuulutamise päewast arwates, oma wäeosasse wõi maakonna rahwawäe- ja kaitseliidu-ülema juure ilmuwad.

Rkl. P. Abramson (is.): E. Is. Sots. T. P. Riigikogu rühma nimel kordan ma seda ettepanekut, mis ma eelmisel Riigikogu koosolekul tegin. Nimelt panen ette amnestiasaaduse § 1 täiendada järgmiselt: Riigikogu määrab: 1) wabastada wastutusest ja karistusest ühes selle tagajärgedega kõik, kes on süüdlaseks mõistetud ehk keda süüdistatakse tegudes, mis korda saadetud kunni selle seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ ja mis ette nähtud: 1) ajutise walitsuse määruses wäljakohtute asutamise kohta 5. dets. 1918 a. § 5 pp. a, b, d, e, f („Riigi Teataja“ nr. 6 — 11./XII. 1918 a.); 2) ajutise walitsuse määruses 25. märtsil 1919 a. wäljakohtute kohta § 19 pp. 1, 2, 3, 6, 7, 8 ja 9 („Riigi Teataja“ 29. märtsist 1919 a. nr. 19); 3) ajutise walitsuse määruses wäeteenistuse kutse täitmatajätmise kohta 3. dets. 1918 a. (Riigi Teataja“ nr. 5 — 7. dets. 1918 a.); 4) ajutise walitsuse määruses wäeteenistuse kutse elluwiimise kohta 3. dets. 1918 a. („Riigi Teataja“ nr. 5, 7. dets. 1918 a.); 5) Sise- ja kaitseülema päewakäskudes nr. 2 („Riigi Teataja“ nr. 9 — 24. dets. 1918 a.) Nr. 16 („Riigi Teataja“ nr. 2, 13. jaan. 1919) ja tema sunduslikus määruses nr. 11, 27. märtsist 1919 a. („Riigi Teataja“ nr. 23, 11. apr. 1919 a.); 6) Wene karistusseaduses (Уголовн. Уложен.) (Wene riigi seaduste kogu XV köide 1909 a. wäljaanne) §§ 100—102, §§ 108—119, §§ 121—132 ja §§ 163, 164, 166 p. 2, 168 p. 3, §§ 532 I j. pkt. 2, 34 ja II j., 533, 534, 535, 540; 7) Wene nuhtlusseaduses Уложение о наказ. уголовных и исправительных) Wene riigi seaduste kogu XV köide 1885 a. wäljaanne ühes lisandusega §§ 249—250, §§ 262—273, §§ 275¹, 276—286¹, 287, 288, 325—328, 528, 531, 987, 987¹, 1034¹, 1034², 1034³, 1044¹, 1358¹, 1358², 1359¹—1359¹⁰ ja 1459; 8) Rahukohunikute poolt pealepandawate karistuste seaduses (Устав о наказаниях, налагаемых мировыми судьями) (Wene riigi seaduste kogu XV köide 1885. ja 1914. a. wäljaanne §§ 39¹, 39², 58—59¹, 61, 63 ja 142². 9) Sõja nuhtlusseaduses (Воинский устав о наказаниях С. В. П. 1869 год. XXII издан. 3) §§ 96—161, 169—175, 190—196, 243—258², 264, 273¹—273².

§ 2. Wabastada wangistusest ja karistusest kõik, kes administratiivsel teel poliitilistel põhjustel wabariigi walitsuswõimude poolt wangistatud ja karistatud.

§ 3. Anda õigus takistamatalt tagasi tulla Eesti wabariigi piiridesse kõigile walitsuswõimude poolt wäljasaadetuile, samuti neile, kes poliitilistel põhjustel 24. weebruarist 1918 a. Eestist lahkunud.

§ 4. See seadus ei ole maksew nende kohta, kes Saksa okkupatsiooni wõimused toetasid ja neile tegelikult kaasa aitasid.

Juhataja K. Wirma: Sõna on palunud rhs. J. Allikso. Kuna rhs. J. Allikso'l sai sõna eelmisel kõnelemisel ära wõetud ja meie kodukorras selgelt ei ole ette nähtud, kas rhs. J. Allikso'l järgmisel korral on sõnaõigus, wõi mitte, siis panen selle küsimuse otsustamiseks Riigikogule ette. Kas soowitakse sel puhul sõna?

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Mina isiklikult leian kodukorda arwesse wõttes, et siin mitte tarwis ei ole sõna ära wõtta, sest esiteks on sõna ära wõetud teatawa küsimuse arutamisel ja teise küsimuse juures peaks ta sõna saama, nii et minu arwates ei ole tarwis seda hääletamisele panna.

Juhataja K. Wirma: Teisi ettepanekuid ei tehta; siis loen ma, et see Riigikogu ühine arwamine on.

Rkl. J. Allikso (kom.): Mul ei ole enam midagi iseäralist teatada rohkem, kui wiimasel koosolekul Iseseiswate Sotsialistide rühma poolt ettetoodud seaduseelnõu puhul; kuid see on seesama, millega meie ühinesime wiimasel koosolekul ja Kommunistiline Töölisterrühm saab ka seekord selle seaduseelnõu kohta tehtud ettepanekuga ühinema.

Juhataja K. Wirma: Rhs. Allikso, kui Teie mitte ettepanekut ei tee, mina sest aru ei saanud, mis see pidi tähendama ja missuguse ettepanekuga Teie ühinesite, sest meil on kaks ettepanekut. (Rhs. J. Allikso kohalt: iseseiswate sotsialistide parandusega.) Panen esimeses järjekorras iseseiswate sotsialistide paranduse hääletamisele. Kas soowitakse selle paranduse ettekandmist? Ei soowita. Kes on paranduse wastuwõtmise poolt? (Sekretäär loeb häält.) Kes vastu? See ettepanek on 32 häälega 19 vastu tagasi lükatud. Järgmine on komisjoni ettepanek. Ma panen selle hääletamisele. (Hääletatakse.) Suure häälteenamusega on see paragr. komisjoni redaktsioonis vastu wõetud. Sõna on erakorraliseks teadaandeks rhs. P. Abramson'il.

Rkl. P. Abramson (is.): Herrad Riigikogu liikmed! Mul ei tarwitse põh-

jendama hakata, miks Eesti töölisteklass üleüldist poliitilist amnestiat nõuab. Pimedamale ja ka kurdimale inimesele peaks see teada olema. Kes ei teaks seda, et meie wangimajad on inimesi täis topitud, et traataiad on inimesi karjade kaupa täis, et hulgad sunnitööle ja surma mõistetud. Minul tarwitseb ainult alla kriipsutada seda, et kõikidel suurematel tööliste koosolekutel, mis on peetud nii hästi Riigikogu walimiste eel, kui ka hiljemalt, ja mis kunni sinaajani on peetud, on Eesti töölisteklassi alaline nõudmine: andke meile täieline poliitiline amnestia! Sellest nõudmisest wälja minnes töötas meie Eesti I. S. T. P. Riigikogu rühm wälja täielise amnestiaseaduse eelnõu. Mis sai sellest eelnõust? Esimene lõök oli see, et seda põlewat küsimust arutusele ei wõetud, waid maha maeti komisjoni. Mis ootas teda komisjonis? Seesama mahamatmine. Ja kui ta lõpuks komisjonist wälja tuli, siis ilmus ta sarnasena, nagu teie teda siin praegu näete ja arutate, ja mida mina mitmel korral amnestiaseaduse wärdjaks olen nimetanud. See seaduseelnõu annab ainult tillukesele osale süütegudest, spetsiaal sõjawäeliste, amnestia. Meie rühma ettepaneku, kus nõuti täielist poliitilist amnestiat, ei kukutanud mitte üks komisjon läbi, waid Riigikogu on teda siin kolmekordselt läbi kukutanud. On loomulik, et ei wõi lootma jääda täielikku poliitilist amnestiat Riigikogu kodanlise enamuse poolt. Ka ei wõi meie rühm leppida sarnase amnestia wärdjaga, nagu seda komisjoni amnestiaseaduse eelnõu on. Küsimus on lihtne. Kodanlus kardab Eesti töölisteklassi; kodanlus teab, et tööline on tema weriwaenlane. Ja sellepärast täiskiilutud wangimajad, traataiad, need sunnitööd ja surmanuhtlused on. See on nii. Teiselt poolt teab Eesti töölisteklass, et temal, töölisteklassil, tuleb täieliku poliitilise amnestia eest wõitluse ästuda ja seda kätte wõita, s. o. kodanline kord kukutada.

Mis aga puutub kõneall olewasse komisjoni ettepanekusse, siis pean oma rühma nimel teatama, et meie rühm ei taha olla kilbiks Riigikogu kodanlisele enamusele, kes kõlawana nime all, nimelt amnestiaseaduse nime all, töölisteklassile absoluut mitte midagi ei anna. Ma teatan, et meie rühm ei loe mitte tarwilikuks tänasest amnestiaseaduse eelnõu arutusest osa wõtta ja protestiks Riigikogu kodanlise enamuse teguwiisi vastu, kes wangikotta Eesti töölisteklassi liikmeid mädanema tahab jätta, loobub meie rühm tänasest

amnestiaseaduse arutamisest ja lahkub saalist. (Hüüe koha pealt: Huvasti!)

Rkl. J. Allikso (kom.): Teatan, et ka meie rühm amnestia arutamisest osa ei saa võtta, sellepärast et kodanlased tööliisi, kes nende kätte wangi on langenud, ikkagi kinni tahaksid pidada ja selle protetiks lahkuw meie rühm koosolekul.

Komisjoni aruandja: § 2. Wabastada wastutusest ja karistusest kõiki, kes süüdi mõistetud wõi keda süüdistatakse kuriteos, mis on toime pandud kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ ja mis on ette nähtud nuhtlusseaduse (Уложен. о наказаниях) § 528.

Juhataja K. Wirma: Kes on selle § wastuwõtmise poolt, palun käed üles tõsta. Kes wastu? Ei keegi. Sellega on § 2 wastu wõetud.

Komisjoni aruandja J. Parik: § 3. Kõigile, kes on süüdi mõistetud sõjaringkonna-, wälja- wõi polgukohtute poolt, wõi keda süüdistatakse kuritegudes, mis on toime pandud kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ ja mis on ette nähtud sõja nuhtlusseaduse §§ 98 II j. 100, kui süüdistus 98 II j. ühenduses, 101 III j., 102 ja 103, kui süüdistused 101 III j. ühenduses, 106, 107, 110, 117, 127, 136, 155¹, 157, 158, 159, 245¹ ja 246¹ I j. ja uue nuhtl. s. (Уголовное Уложение) § 109 ja wägede ülemjuhataja sunduslikus määruses nr. 24 — 15. webruarist 1920 a. wähendada karistuseks wahi all wiibimise aega ühe neljandiku peale kohtu poolt määratud karistusest, neile aga; kes surma wõi elu-aegsele sunnitööle mõistetud, määratakse karistuseks 5 aastat sunnitööd.

(Sõnasoowijaid ei ole. § 3. wõetakse hääletamisel wastu.)

Komisjoni aruandja J. Parik: § 4. Kõikidele neile, kes wäljakohute poolt kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ süüdi on mõistetud, antakse õigus 6 kuu jooksul nõuda asjade uuesti sisulist arutamist ja otsustamist sõjaringkonna-kohtus.

Seda õigust ei ole neil süüdimõistetutel, kes sarnase palwega juba esinenud ja kelle asi arutatud ja otsustatud on amnestiaseaduse põhjal 3. maist 1919 a. („Riigi Teataja“ nr. 30/31 — 1919 a.). niisama ka neil, kelle asjad apellatsioonikorras sõjaringkonna-kohtus arutusel olnud.

Rkl. A. Tupits (põl.k.): Riigikogu koosolekul seletas meie esitaja juba üksikasjaliselt neid põhjusi, miks meie soowime,

et käesolewast seaduseelnõust § 4 wälja jäetaks. Riigikogu liigetel on wist see meeles ja sellepärast ei hakka ma teatama neid motiive. Teen ettepaneku Põllumeeste rühma nimel amnestiaseaduse eelnõust § 4. wälja jätta.

Komisjoni aruandja J. Parik: Motiivid, mis ma käesolewa seaduse kohta olen toonud, toetan ma komisjoni nimel selle paragr. sissejätmist.

(Sõnasoowijaid enam ei ole. Hääletamisel wõetakse § 4 wastu.)

Komisjoni aruandja J. Parik: § 5. Kui isik süüdi on mõistetud kuritegude koostuse wõi karistuse kokkuarwamise määruste järele kuritegude eest, mille hulgast ühed käesolewa seaduse alla käiwad, aga teised selle alla ei käi, siis tuleb käesolewat seadust esimeste kuritegude kohta tarwitada, ning peale selle arwatakse üleüldine karistusaeg wastawalt kas koostuse wõi kokkuarwamise määruste järele.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 5 wastu.)

Komisjoni aruandja J. Parik: § 6. Nende isikute kohta, kes süüdi on mõistetud kuritegude eest, mis käesolewas seaduses tähendatud ja kellele Asutawa Kogu wõi Wabariigi Walitsuse poolt kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ karistust on armuandmise korras wähem kergendatud, kui käesolewa seaduse §§ 1—3 ette on nähtud, tuleb käesolewat seadust tarwitada, kohtu otsuses pealepandud karistust aluseks wõttes.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 6 wastu.)

Komisjoni aruandja J. Parik: § 7. Selle seaduse wiibimata täitmine panna kohtu- ja sõjaministrite peale, selle järele, kellele alluwad süüteo asju ajawad ja karistusi täitwad asutused ja ametnikud.

(Sõnasoowijaid ei ole. § 7 wõetakse hääletamisel wastu.)

Komisjoni aruandja J. Parik: § 8. Käesolew seadus hakkab maksma wäljakuulutamisega „Riigi Teatajas“.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 8 wastu.)

Juhataja K. Wirma: Kodukorra § 39 põhjal panen selle seaduse sisu korraga hääletamisele. Kes on selle amnestiaseaduse wastuwõtmise poolt? Kes wastu? Wastu ei ole keegi. Sellega on amnestiaseadus III lugemisel wastu wõetud.

Rkl. A. Sorokin (wen.): Teen ettepaneku seda seadust ilma redaktsiooni komisjoni andmata vastu wõtta.

Komisjoni aruandja J. Parik: Komisjoni nimel teen ettepaneku, et see seadus saaks redaktsiooni komisjoni antud, aga redaktsiooni komisjonile saaks kohuseks tehtud, et tema järgmisel Riigikogu koosolekul oma ettepanekuga esineks. (Rkl. A. Sorokin kohalt: Ühinen!)

Juhataja K. Wirma: Kuna rhs. Sorokin komisjoni aruandja ettepanekuga on ühinenud, siis on üks ettepanek ja nimelt, et see seaduseelnõu redaktsiooni komisjoni antaks ja komisjonile määrataks tähtaeg kunni järgmise Riigikogu koosolekuni. Teist ettepanekut ei tehta, panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Seega on see ettepanek vastu wõetud.

15. Seadus wäljemaapid. rendilep. pikend. kohta.

Maaseaduse komisjoni aruandja Chr. Arro: Rendilepingute pikendamise seadusel on juba oma wäikene ajalugu olemas. 1919 a. anti esimene sellekohane seadus wälja, mis sel ajal wäga tarwiline oli. See sai aga kahjuks niwõrd pealiskaudne, et ta suurt nurinat wälja kutsus ja paljudele ülekohut tegi. Tagant järele on seda mitmelt poolt tõendatud. Iseäranis on aga seletatud, et selle seaduse wäljaandmine sagedasti just nõrgemale poolele ülekohut teinud on. Tuleb meelega tuletada, kuidas palju sõjamehi koju tulid ja neil ei olnud wõimalik põllutööle hakata, sest seaduse läbi olid nende maade rentnikud aasta peale pikendust saanud. Peale selle oli veel palju muid juhtumisi, kus awalikuks tuli, et see pikendamise seadus oli puudulik. Aasta jooksul saadi sest aru ja 1920 a. anti uus seadus rendilepingute pikendamise kohta. Selle seaduse wäljaandmisel toimetati juba natuke õnnelikumalt. Tema kaitses peaaegjalikult wäikekohapidajate ja sõdurite õigusi. Nii palju kui minul teada on, ei kutsunud minewal aastal wäljakuulutatud rendipikendamise seadus mitte nurinat wälja. Saadi aru, et oli ülemineku ajajärk ja sellepärast wõeti rahulolekuga vastu. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kas nüüd on see ülemineku ajajärk möödas?) Täna on esinenud Sots.-dem. töölisteriühm ka sarnase rendilepingu pikendamise seadusega. Selles eelnõus on juba see iseäralik, et ei soowita mitte rendilepinguid pikendada ühe aasta peale, waid kolmeks aastaks. Kui nüüd praegust olukorda tähele panna,

siis tuleb konstateerida seisukorda, et see mitte enam sarnane ei ole, kui kahe ehk ühe aasta eest. Meie asume juba kaugelt üle aasta rahuaja tingimistes. Selle aja jooksul on saanud inimesed oma seisukorda paremini korraldada, kui see sõjaajal oli. Ei ole kuulda kusagil masselisi lahtiütlemisi popsikohtade-pidajate, kui ka suuremate rentnikkude juures, mida aga wiimasel ajal rohkesti kuulda on olnud riigirentnikkude juures, kus wäga paljudes kohtades on üles öeldud ajutistele maapidajatele.

Komisjon on leidnud, et sünnis ega kohane ei ole niisugust seadust õieti wälja kuulutada isegi aasta peale, sest see tooks teatawal wiisil palju halbtust kaasa. Siin tuleb arwesse wõtta, et niisuguse seaduse wäljakuulutamise ja maksmapanemine wõiks tuua soowimata tagajärgi; ainult üksikutes küsimustes wõiks ta wast teatawatele soowidele vastu tulla, kuid ühes sellega on ta paljude halbtustega seotud. Ma wõin tähendada nende juhtumiste peale, kus esimese ülekohtuse rendilepingute pikendamise seaduse järele hulk maapidajaid, kes maid olid wälja rentinud, juhtumist tarwisid ja rentnikkudele üles ütlesid. Mõõdaläinud aastal wõisid need rentnikud mõisadesse asuda. Paljudel taludel ei olnud mõtet rentnikkudele lahti öelda, kuid et rentnikud kutsuti mõisa asumaa, siis ei olnud üleüldse wõimalik nendega kokkulepet teha. Meie wõime üle terve kodumaa kohti leida, kus rendileantawad maad söödis seisid, sest et kohamanik ei suutnud ise harida ja rentnikka ei jätkunud mitte, kes oleks kohti ja maid saada soowinud. Täna on kuulda, et need walmis on neid maid wälja rentima. Nüüd on seisukord muutunud. Nüüd ajutised rentnikud koliwad mõisadest wälja, sest wiimaste peale tulewad sõdurid. Mina olen põllumeeste käest kuulnud, et kui niisugune sunnirendile andmise seadus wälja antakse, siis nad ei julge maad wälja rentida mitte kindlad olles, mis tulewal aastal maaga wõib sündida. Nad wõtawad maa, mida nad ise harida ei suuda, ikkagi oma kätte ja jätawad hooletusse. Sellepärast ei oleks soowitaw, et Riigikogu sarnase seaduse wälja annaks. Mina ei saa mitte salata, et meil rendilepingu pikendamiseks mingisugust seadust tarwis oleks, aga niisugune pealiskaudne rendilepingute pikendamine ei too selles asjas mitte parandust ja sellepärast ei oleks soowitaw seda seadust wälja anda. Nendel motiividel leidis maaseaduse komisjon, et see seadus, kui niisugune, tuleb tagasi

lükata, missuguse ettepanekuga ma praegu siin esinen.

Rkl. J. Wain (sd.): Lugupeetud rahwasaadikud! Maakomisjoni aruandja algas sõnadega, et rendilepingute pikendamise seadusel on oma ajalugu. Kaks aastat tagasi olla lepinguid pikendatud erakorraliste aegade pärast; nüüd aga olla erakorralised ajad möödas, olukord täitsa normaalne, inimesed koju tulnud, — loomulikult, meeolu igal pool rahulik ja rendileandjad ja rendilewõtjad wõiwad omawahel kokku leppida. Sellepärast wõiwat rendilepingute pikendamine, kui asjatu, ära jääda. Kui siin arutati sõjaseaduse lõpetamise küsimust, siis tõendati, et istume bürokseliini waatide otsas; herra siseminister toonitas iseäralise hirmuga, et olla inimesi, kes käiwad pomm käes, teises peos rewolwer ja tikutoos taskus, et wahest wõiks hirmutisi tulewalgel waadata. (Naer pahemal pool.) Kui kaks aastat rendilepinguid pikendatud, siis tehtud sellega suurt ülekohut nõrgemale poolele. Nii palju kui mina tean ja tunnen tööandjate ja tööliste wahekordi normeeriwaid seadusi, samuti ka seadusi rendileandja ja rendilewõtja wahekorra kohta, siis katsutakse harilikult nendes ikka kaitseda nõrgemat poolt. Meie seisukohalt waadates on nõrgem pool muidugi rentnik, aga wõib olla, et herra Arro (Pahemalt poolt: On maaliidu nõrgem pool. Naer) arwates nõrgem pool rendileandja on. Mina saan komisjoni aruandjast väga hästi aru; rendileandja wõib oma tonnaashi poolest küll üsna suur olla, aga siiski jõu poolest nõrk. Peab alla kriipsutama, et senni oli rendilepingus paragrahw, mis nõrgemale poolele wõimaluse andis rendilepingut pikendada wõi mitte; rentnik, kes arwas, et teda rendilepinguga pigistada wõi kurnata tahetakse, loomulikult ei pikendanud seda lepingut mitte. Nii palju, kui need 2 aastat näidanud, olid lepingute pikendamised aga harilikud nähtused ja see sünnib ka edaspidi, ka tänawu, kui rendilepingute pikendamise seadus wälja antakse. Minewal aastal õeldi rentnikkudele üles ka siis, kui rentnikud nõus olid uusi lepinguid tegema. Ei saa arwata, et rendileandja rentnikule sellepärast üles ütles, et ta niwõrd kunstiarwastaja on, et oma põllul lilli näha tahab, põldu söödi pärast peab, waid sellepärast, et wilja kaswatada ehk põllutarwitamise eest wiljas ehk rahas tasu saada.

Iseäranis eredate wärwidega toonitati maakomisjonis seda, et rendilepingute pikendamisega aluspinda tahetakse luua

talumaade wõõrandamisele. Ma pean isiklikult ütleva, ja ma arwan — ka minu rühma arwamine on see — et suurtaimed, nagu nad meil praegu on 150 ja 200 tiinu suured, tükeldatud wõiwad saada. Öhtu-Euroopas on talu kaheksa kunni kolmeteistkümmend tiinu suur. Tükeldatakse aga sunniwiisil, ehk omaniku enese wabal tahtmisel. Wäga wõimalik, et suurtaimapidajad, ette nähes tükeldamise wõimalust, talu jagawad oma pärijate wahel ja sellega wäljaspoolt surwet tükeldamise elustamiseks awaldada ei lase. Kui aga peaks tarwidus tulema tulewikus tööle panna söödisolewat talumaad, kui möödapääsemataks saab suurtaimede tükeldamine, siis ei ole tarwis sellele mitte iseäralist ettewalmistust; ka mõisade wõõrandamiseks polnud kunstlikult ettewalmistatud pinda, waid elule wastawalt anti teataw seadus wälja; selleks oli tarwidus. Kui samasugune tarwidus korduma peaks, — millest meie kodanlised kihid, kes nüüd nii ägedalt rendilepingute pikendamise wastu wõitlewad, mitte aru ei saa, — siis on selle tarwiduse järele ka reaalne jõud. Riigikogule ette pannes rendilepingute pikendamise seaduseelnõu ei tahtnud meie midagi teha sarnaseks ettewalmistuseks. Meie ei tahtnud sellega midagi muud kätte saada, kui luua seisukorda, kus ei oleks suured talumaad söödis, kuna elaw ja eluta inwentaar pillatud saab. Mõni aasta edasi, kui meil tööstus õigetesse rööbastesse läheb ja tawaliselt areneb, lähewad paljud oskustöölised, kes nüüd maatükid wõtnud oma endise elukutse juure tagasi, ja põldu harima jääwad ainult need, kes seda mõistawad. Loomuwastane nähtus oleks, kui meie laseks luua sarnase seisukorra, kus inimesed, kellel olemas inwentaar, renditaludest ehk mõisadest, kus nad rentnikud, wälja minema peaksid, seda ära pillawad ja uut maatükki harimiseks saades uuesti peale alates 10 küünega peawad omale majanduslist põhja luua katsuma. Siin ei ole tegemist mingisuguse sotsialismiga ja ma arwan, et meie kodanlistel erakondadel peaks olema nii palju tahtmist riigimajapidamise korraldamiseks, et nad katsuksid warandusi alles hoida ja teisest küljest hoolitseksid, et meie talumaa wiimase tükikeseni wiljakandjaks saaks. Need tingimised, mis sundisid rendilepinguid pikendada, ei ole kaugeltki weel kadunud ehk meie küll rahuaja tingimistes enam kui aasta oleme elanud. Meie peame iseäranis silmad lahti pidama selle tööstusharu juures, mis meil põhikhiks, ega tohi maaharijaid-rentnikka suu-

releteele heita, jättes meie riigi suuremat tööala, meie maad, unuksile. Teeksime seda siiski, siis raskendaksime olewat majanduslist kriisi; kuid mis seal juures iseäranis tähelepanu väärt — meie kaswataksime tööpuudust.

Üks osa inimesi rändaks linnadesse, aga seal kaswab ilma nendetagi töötatöliste wägi alatasa. Narwast, näituseks, teatati eila weel, et seal terve Kreenholmi wabrik, kus 520 töolist oli, seisma panakse sellepärast, et turgu ei ole. Millal see turg tarwitama hakkab, seda on väga raske öelda. Kuid niisugune nähtus on igas linnas, et wabrikutöölised lahti lastakse. Looge nüüd weel proletaarlasi maal juure, looge neid söötijäänud talumaade arwe juure, saab meie tööstuskriisi väga terawa kuju, võib töötatöliste küsimus väga terawaks minna. Kuid ma arwan, et riiklistes huwides peaks olema neid terawaid küsimusi kõikide abinõudega katsuda pehmendada.

Maakommisjonis toodi ette, et sennised talude rentnikud lähewad riigimaadele ja seda jätkuda küllalt. Kuid kõik, kes maalt tulewad, räägiwad hoopis teist keelt. Misugune võimalus jääb riigirentnikul maad saada, kui praegu märgata on tendents, anda mõisaid terwetena endistele omanikkudele ehk nende wolinikkudele. Neiski mõisades on terve rida rentnikka, kes suuretee peale heidetakse. Maatahtjate arw on osalt töökriisi tõttu, osalt teiste olude tagajärjel igal pool wõimatu suur. Täna näituseks oli Pärnumaalt, Surjust inimene põllutöoministeriumis; seal on näituseks 130 inimest ennast 8 koha peale üles annud. Umbes sarnane on seisukord ka mujal. Ütelge siis, et jätkub weel maad rentnikkudele wälja anda. See troost, et mõisaid väga palju tükeldatakse, on nõrk; meie loeme sellest küll ajalehtedes, kuid ma wõiks teile terve rea näitusi tuua, et tükeldatud mõisad wäljaandmise päewal wälja andmata jäetakse. Ühe niisuguse mõisa küsimus oli hiljuti Riigikogu kõnetoolil arutusel. Teine, koigi mõis oli Järwamaal; Wiljandimaal jäeti Eigstwere mõisast 10 kohta wälja andmata. Mispärast, ei tea. Oli kuulda, et seal tahetakse sisse seada hobusekaswatus. Kuid mina olen sealtpoolt inimene ja tean, et seal mõisas oli ainult 5 sälgu ja nendelgi kärnad seljas, nii et wõiks ainult kärnakaswatust sisse seada.

Siis öeldakse, et rendileandja ja rentnik leppiwat väga hästi kokku. Ma ei hakkaks mitte tooma üksikuid tingimisi, mida kohtade pealt saadetakse, sest võib ehk

nende töölikkuse juures kahelda; ma toon näitusi suurema organisatsiooni poolt. Nimelt on Wiljandimaal rentnikkude seisukord nii halb, et nad hädasunnil rentnikkude seltsi on asutanud. Nad saatsid oma esitajad põllutöoministeriumi ja toodi andmed ette, et maaomanikud nõuawad renti wakamaa eest 1500 kunni 3500 marka. (Wahelhuüe: neli ja pool tuhat marka.) Seda ma ei tea, võib olla, et kusagil nii palju nõutakse. Siis tuleks tiin 4500—10500 marka maksta. Ma ei taha uskuda, et keegi seda renti kergeks peab, sest minewal aastal walasid paljud krokodilli pisaraid, kui riigirentnikkudelt normi järele renti nõuti rukki kilogrammi järele.

Inimeste proletariiseerimine ja töötatöliste hulkade suurendamine süwendab meie toitluskriisi, süwendab töötatöliste küsimust. Ärme jätame maad sööti, ärme laseme inventaari pillata inimestel, kes paari-kolme aasta pärast maad saawad. Ma loodaks iseäranis, et need rühmad, kes maareformi alustasid, et need rühmad katsumad igapidi tema edaspidist teostamist wõimaldada ja panen ette seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Rkl. J. Jans (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Kõige kaaluwam wastuwäide käesolewa seadusprojekti kohta on see asjaolu, et on tähele panna masselist rendilepingute ülesütlemist. Mina olen praegu seisukorras, kus palju rendilepingute-küsimustega tegemist teha tuleb. Wiie kuu jooksul on nimetatud küsimusi ligi 1000 olnud, kuna nende hulgast rendilepingute ülesütlemisi ja muid rendilepingute küsimusi ligi 300 on. Ma pean tähendama, et mitte kõik rendilepingute-küsimused minu juure ei ulata ja et sellest asutusest, milles mina töötan, wähe teatakse ja kui nüüd seal juba rendilepingute-küsimuste ja ülesütlemiste arw nii suur on, siis tähendab, et neil ülesütlemistel tõesti masseline iseloom on. Kui tähele panna nende inimeste meeletolu, kes oma asja on seletamas käinud, siis pean ütleva, et wahekorid tõesti väga teraw on ja eeltulewal aastal võib selles suhtes weel suuremaid üllatusi tulla, arwesse wõttes mittenormalseid aegu. Mõisade jagamine wiskab iseenesest määratu hulga töölisi uulitsale, mitte just uulitsale, kuid nende endistest olukordadest wälja minnes sünnitab ta sarnast meeletolu, mida terawaks võib nimetada ja nad panewad otsekohe küsimise ette, et ütlege ometi — kuhu meie peame minema. Igal inimesel ei ole see küsimus ka mitte sugugi üle-

arune, sest tõepoolest ei ole kuhu minna. Mis nüüd sellesse puutub, et ülekohtu olla sündinud nende maaomanikkudega, siis maakomisjoni aruandja ise tähendas, et minewaaastane seadus puudutas ainult neid popsnikka, kes õige pisikesed maapidajad olid, kuid see ei paranda ka sugugi seisukorda.

Keegi oktoobrist Tartu ülikoolis tähendas, et popsnikkude kohtade asutamine Baltimaal ei ole muud midagi, kui peremeeste püüe uut õiguslist järjekorda luua, kuna maatükk inimesi siduwat igal silmapilgul peremeeste wõimu alla ja kes wõiwad töölisi sundida endile tööd tegema, kuna popsnikud mitte igakord ei läinud kõigealwemal tööajal poolmuidu peremeeste juure tööle, waid läksid mujale. Kuna peremees tihti maksta ei tahtnud, siis tekkisid sellest mitmesugused konfliktid ja meie tegelased teawad, missugune laastamine üle maa käis nende wäikeste rentnikkude kohta ja praegusel ajal läheb asi selle peale, et neid popsnikka wälja wisata oma kohtade pealt wõib paari-kolme wakamaa rendiga. Nad peawad teistesse kohtadesse minema, teisi orjama, kuna ometi keegi orjamiseks loodud pole. Tõepoolest ütlesid minu juures rendilepingu üle rääkijad, et ühe wakamaa rendiks 1500—3500 marka nõutakse. Minu arwamise järele on maakomisjoni otsus selle seaduse kohta wäga kergelt wõetud ja ma pean ütleva, et ma selle seaduseelnõu redaktsooniga nõus ei ole. Maakomisjon ei ole heaks arwanud üleüldse seda küsimust läbirääkimise alla wõtta ja tähele pannes neid asjaolusid arwan mina, et seda küsimust peaks uuesti arutamise alla wõtma just nende nõrkade wäikemaapidajate kaitseks. Komisjoni aruandja ei eitanud seda, et seadus rentnikkude kohta ei ole weel wälja töötatud. Mina jätan selle küsimuse hoopis maha ja teen ettepaneku seda seaduseelnõu üleüldisesse komisjoni läbiarutamiseks anda, määrates 7-päewane tähtaeg.

Rkl. Th. P o o l (töer.): Lugupeetud rahwasaadikud! Tööerakonna rühm ei ole küll nõus selle redaktsooniga, missugusel kujul see seadus on siin ette kantud. Siin on näituseks § 2 wäga ebamääraselt redigeeritud. Selles on tähendatud pooleteralepingud, mis wäga palju küsimusi lahtiseks jätab. Siis nõuaks weel redigeerimist minewaaastane rendilepingute pikendamise seadus, sest et seal teatud arusaamatused sees on. Lõpuks asudes seisukohale, et meil normaal olukorra juure tagasi tuleb pöörata, on põhjendamata ka rendilepin-

gute pikendamine kolme aasta peale. Kuid ühtlasi leiab meie rühm, et ka täiesti seda küsimust üleüldse kõrwale heita, mitte otstarbekohane ja soowitaw pole. Kui siin komisjoni aruandja tähendas, et minewal aastal see seadus täiesti otstarbekohane ja soowitaw oli, siis peab tähelpanu selle peale juhtima, et need põhjused, mis meid minewal aastal sundisid seda seadust ellu wiima, täiel mõõdul sugugi weel kõrwaldatud ei ole. Meie maaüenduse käib oma rada edasi, üksikutes nurkades, wõib olla, suudetakse rentnikka rahuldada maaga, kuid teisel pool, kus maaüenduse alal wiituti on sündinud, on siiski weel palju rentnikka olemas. Edasi toonitas juba rahwaesitaja Jans, et minewaaasta seadus puudutas peaaesjalikult just popsnikka, kellel oma majad ja õige wäiksed maatükid on, — järjekult peab ka seda arwesse wõtma. Lõpuks tahaks tähelpanu juhtida selle peale, et meil on Petserimaa, mida maaseadus sugugi ei puuduta, kuid, kus just saadud andmete põhjal on õige palju rentnikka, keda ähwardatakse wälja tõsta. Kui siin öeldakse, et keegi ei tahagi rentnikka wälja tõsta, peame siiski seda asjaolu konstaterima, et just nüüd kiputakse wälja tõstma selle hirmuga, et ehk tuleb niisugune seadus, mis lõpulikult rentnikud nende praegusele asukohale jätab. See kartus on küll igatahes põhjendamata, aga psühholoogiliselt ei jäta see mõju awaldamata ja sellega tuleb rehkendada. Neid asjaolusid arwesse wõttes teen ettepaneku — mitte tagasi lükata seda seaduseelnõu, waid uuesti sisuliseks läbiarutamiseks ja parandamiseks maaseaduse komisjoni tagasi anda.

Rkl. J. W a n j a (kom.): Kuulsin hiljuti, et üks ministereium on seaduseelnõu wälja töötanud, mille järele maaomanikud üüri wõiwad tõsta wiiekümnekordselt, aluseks wõttes ennesõjaaegset normi. Wäikemaapidajate rentnikkudega on aga Riigikogu walmis weel hullemat tükki läbi wiima. Maaseaduse komisjon on otsustanud Riigikogule ette panna tagasilükkamiseks seaduseelnõu, mis pidi pikendama wäikemaapidajate rendilepinguid 3 aasta peale. Kui see ettepanek teie enamuse poolt heakskiitmist leiab, siis on wäikemaarentnikkude asi weel wiltsam, kui üürnikkudel. Siis wõidakse neile renti weel rohkem kui 50-kordselt peale panna, ja igal jüripäewal wõib maaomanik nad majast wälja tõsta; niimoodi ei jää nad mitte üksi ilma korterita, waid kogu nende majandus saab täiesti häwitatud. Samal ajal aga mõisarentnikud ja weel riigi-

omaks tunnistatud mõisade rentnikud wõiwad täiesti külluses elada, ilma et neid raske rendikoorem rõhuks ehk neid majast wäljatõstmine ähwardaks. Maaseaduse komisjon oma otsusega lükab ümber muinasjutu, et demokraatline riigikord pidawat nõrgemaid tugewamate wastu kaitsma. Kui Asutaw Kogu maaseaduse wastu wõttis, siis jäeti sihikindlalt wahekord wäikemaarentniku ja maaomaniku wahel hoopis seadusest wälja ja tehti kaks aastat järgimööda eriseadusi, mis automaatselt seda rendiaega ühe aasta peale pikendasid. Ma tahaks teada, miks ei taha teie nüüd seda seadust enam wastu wõtta, mis on siis õieti muutunud. Ma arwan, muutunud on see rahwuswaheline olukord; siis oli sõjaaeg ja teil oli tarwis wäikemaa rentnikka meelitada, nüüd aga ei ole teil tarwis neid meelitada ja nüüd toote oma õige näo ja kiskjad hambad wälja. Nüüd peate seda üleliigseks, et neid tarwis oma poole meelitada. Alles hiljuti, umbes neli kuud tagasi, kui meie põllumehed käisid ööpiku-laulu laulmas wäikemaapidajatele ja ütlesid: oleme kõik ühesugused põllumehed. Nüüd on need ööpiku-laulu lauljad jõhkrust täis ja nad on walmis neid wälja peksma. (Waheliühie: jüripäew läheneb.) Kui Jumal tahab kedagi nuhelda, siis lööb ta pimedusega ja teie kaewate ise tööliste lepinguga endale augu. Ma ei mõtle teile auku pähe rääkida, sest teie pea on niisama kui tuhandemargalistega täistopitud sukasaär. Teie olete wõimule pääsenud, et oma taskuid täis toppida wõõrast higist ja wae-wast, teie tahate nüüd wäikerentnikkudele niisama ahnelt kallale tungida, kui teie tööliste kallale tungisite. Teadke, et wäikemaa rentnikkude kannatus kord lõpeb; see toob ka teie jõhkrusele lõpu ja siis wõiwad tööliselised wäikemaapidajatega käsikäes siia saali marsida.

Rkl. O. G u s t a w s o n (is.): Maaseaduse komisjon teinud ettepaneku käesolewat eelnõu tagasi lükata. Ei saa seda imeks panna see, kes sel ajal, kui seaduseelnõu algatati Sots-dem. rühma poolt, jälgis meie tsentraalbaromeetri seis. Tööerakond, seesama, kelle kohta arwab Aleksander Weiler, et tema eriosa on olla *слабительное* ka Eesti riigis sel ajal, kui klassiwõitlus terawneb iga päewaga, seesama Tööerakond andis mõista oma häälekandjas „Waba Maas“, et tema on wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise wastu. Seesama Tööerakond seletas oma häälekandjas „Waba Maas“, et tarwis olla üle minna rahuaegse korra ja rahuliste

wahekordade juure. Mina vähemalt sain küll mulje, et tulnud on aeg, kus Tööerakond tunneb tarwet jälle maha saada uue neegripoisiga ja nimelt, et tarwis on teostada üht uut järku sõjaseaduse järkjärgulises ärakaotamises sellega, et häwitatakse see kaitse, mis andis käesolew seadus wäikemaapidajatele minewal aastal.

Õnneks on aga nüüd lugu muutunud. Peab ütleva, et just Tööerakonna seisukoha puudumisel see seaduseelnõu läbi kukkus, sest Tööerakond ei olnud waewaks wõtnud saata ühtainustki esitajat komisjoni koosolekule. On ju nüüd väga rõõmustaw kuulda, kui tullakse rewideerima oma seisukohta ses suhtes. On aga natuke hiljaks jäädud, sest parempool on oma sõna öelnud. Parempool saab väga hästi aru, et kasulik on järkjärgult hakata ära kaotama sõjaseadust ja teisest otsast peale hakates ja nimelt sealt, kust saaks hoope anda tööliste.

Huwitaw on tähele panna neid põhjendusi, millega tuldi seletama, et seda seadust on tarwis tagasi lükata. Siin on täna õhtul toonitatud, et mingisuguseid masselisi ülesütlemisi kuskil märgata ei ole, waid isegi selle wastu — peremehed olla igal pool tänawu eriti lahedad ja wastutulelikud. Tahaksin ses suhtes alla kriipsutada ühe eriskummalise wäite, mis küll mitte siin täna pole ette toodud, waid mis komisjoni koosolekul aruandja Chr. Arro poolt ette toodi. Nimelt olla rentnikud ise ihusthingest rendilepingute pikendamise wastu. Rentnikud palunud kümnete kaupa, et ärge meid haawake sarnaste seadustega. Säärane seletus tuleb mulle kui ilmutus ülewelt. Pean ütleva, et meie selles walguses näeme põllumehi, kui isikuid, kes on mingisuguse märtri oreooliga ümbritsetud. Ma olin arwamises, et kui põllumees Jürmann tuleb ja ütleb, et ei ole tarwis seda rendilepingute pikendamise seadust, siis ta teeb seda oma mõttewendade klassikasu kaitseks. Sest rahwaesitaja Arro laseb mind waadata selle põllumehe kristlikku psüühet palju sügawamalt. Meie näeme, et seal on warjul väga ja väga suured wäärtused. Lugu olla nimelt nõnda, et põllumehed rentnikule mingit kaitset ei taha anda sel lihtsal põhjusel, et waadake, põllusaaduste hinnad on iga päewaga langemas ja wõib väga hästi tulla aeg, kus rendimäärad selles seaduses ei wasta enam elule, kus nad muutuwad abinõuks, mille abil rendileandja rentnikku kurnab ja koorib. Kujutage ette seda kurbloolist seisukorda, kus rendileandja tahaks wõtta vähem renti, kui ette nähtud, kuid seadus

on halastamata. Ta nõuab, et peab tingimata nii ja nii palju rentniku käest renti sisse kasseerima. Rendileandja võib ise sealjuures nutta, aga rent tuleb sisse nõuda. Niisuguse mulje sain mina sest seletusest. Ja see ilmutus on seda kurbloomisem, traagilisem veel, et põllumees üleüldse näib olevat midagi nii öelda üpris väga õigustnõudjat ja midagi pühalikku. Nimelt tuli rhs. Lattik väitega, mis laskis oletada, et põllumees olla see kõige õiguse nõudlikum inimene; ta laskis isegi läbi paista, et põllumees olla päris püha. Ta lõi meile ärda pildi sellest rendileandwast põllumehest ja näitas, et kõik kurjus tuleb rentnikust. Põllumees-rendileandja on mingisugune Saaroni oru walge lill, mis ei puutu kellegi külge ja ei tee kellegile kurja. Tema on igas suhtes hea, kõik halbatus tuleb ainuüksi rentniku poolt. Kui rentnik on halb, siis ei saa wahekord rendileandjaga mitte hea olla. Nimelt seda kriipsutati eriti alla. Teie tahate nüüd meelega seda head wahekorda rikkuma hakata. Ei saa neid väiteid teistwiisi wõtta, kui arwata, et see on selge arm ja heldus, mis sunnib meie põllumehi selle seaduse wastu hääletama. Rahwaerakonna esitajadki lasksid siin oma südamewerd joosta waeste rentnikkude pärast. Ka nende poolt leiti, et see seaduse nõu olla ütlemata armetu ja otstarbetu. Tarwis olla rentnikku kindlustada ühe põhjaliku rendiseadusega.

Kui nii waadata, siis näeme, et siin wahekordades mingisugune idüll arwatakse walitsewat. Kuid küsimuse lähemal waatlemisel selgub, et reaalne elu selle idüllil armutalt ümber paiskab. Seda kõnlewad kohapealt tulnud teated. Tõendatakse, et masselist ülesütlemist tänawu märgata ei olla. Just tuna-eila oleme saanud mitmest kohast — Saaremaalt, Hiiumaalt, Wiljandi- ja Tartumaalt teateid, et on kümnete ja sadade wiisi wäikekohapidajatele, popsnikkudele ja kantnikkudele üles öeldud. Pannakse iseäranis südame peale, et kui tahetakse wähegi veel päästa, mis päästa on, tuleb seaduse nõu wastu wõtta, mis kaitseks neid, kes peaksid minema esimesest maist otsekohe lageda taewa alla. Siin on märgata, et ei taheta rentnikkudele head teha, waid see sünnib üksi ja ainult omakasu pärast. Embakumba, kas tahetakse see maapind, mis rentnik wahepeal üles on harinud rentniku käest wõtta ja omaks teha, ehk kui seda tendentsi ei ole, siis vähemalt tahetakse renditingimised nii kõrgele ajada, et nad rentniku hinge kinni matawad.

Siin tõendati täna, et nõutakse 1.000--

2.000 marka renti ühe wakamaa pealt. Minnakse isegi nii kaugemale, et kunni 4.000 marka aastarenti ühe wakamaa pealt nõutakse. Ühtlasi tahetakse läbi wiia teoorjst tema kõigesugawamas ulatuses. Rentnikule pannakse rusikas nina alla ja kirjutatakse talle ette, et nii ja nii palju päewi pead sa tegema. Pean ütlima, et nõutakse isegi 20—30 ja rohkem päewi üheainsama wakamaa eest. (Wahelhüüe: Kas 50 päewa ei nõuta?) Jah, kui teie ahnus nõnda suur on, võib olla, et teie mitte ainult wiiekümnega, waid isegi sajaga ei lepi. (Naer ja wahelhüüded). Siin on nüüd tõesti wõimalus, mis lubab wahekorra ära rikkuda ja wahekorra-rikkujaks ei ole siin mitte rentnik, waid rendileandja, keda taheti waadelda kui pühapilti ülewal, kellel ei ole mingit tegemist maiste kurjustega. Ent meie arusaamine neist wahekordadest on sootu teine, kui teie oma. Teie arwates on wahekord siis rikutud, kui see pool kaitset saab, kes tänini kaitseta olnud, aga meie arusaamise järele pole see sugugi wahekorra rikkumine, kui rentnik võib oma rendileandjaga rääkida, kui mees mehega. Teie näete, et see hea wahekord seisab ainult selles, et ühelt poolt küürutatakse ja kõik wastu wõetakse, mis teiselt poolt ette dikteeritakse. Meie näeme seda hea wahekorra loomist aga selles, et nõrgemale poolele tuleb tingimata kaitset anda.

Siis tuldi siin veel tähendusega, et kui tahetakse läbi wiia see praegune kõneall olew rendilepingute pikendamine, siis peawad põllud sööti jääma. Ja selle põhjendusega ei tulnud siin mitte esimest korda, waid seda toonitati juba maaseaduse komisjonis. Paremt poolt tullakse wälja ikka selle ahwardusega, et parem jätame maad sööti, kui neid neile anname, kes maad hariwad. Võib olla, et see teile armas on, kuid sellest seisukohast waadates, mida teie ise alati ülistate, ei ole see mitte riiklik wõte, waid kuritöö ja teie olete wist ainsad, kes sellest nalja organiseerimisest, kui riiklusest aru saawad. Edasi tähendati siin, ja seda toonitas ka meie austatud komisjoni aruandja, et olla tarwis kindlat rendiseadust wälja töötama hakata. Ma kardan aga üht ja nimelt, et kui teie hakkate seda seadust wälja töötama, missugune seadus, kui wõtta loogiliselt, teie endi idee seisukohalt rentniku seisukorra halwendamine oleks, mille teie aga siiski wist oskate teha sarnase, mis praeguse seaduse deffektidest waba on, ja kui teie seda seadust ükskord maksma panema hakkate, siis kardan ma väga, et on õige palju kohti, kus seda seadust üleüldse enam maksma ei saa panna sel lihtsal

põhjusel, et rentnik on pidanud sealt lahuma — oma majautikesest. (Hüüded pahemalt poolt: Ja inwentaari hoopis ära kaotama).

Lõpuks ei saa tähendamata jätta, ühe imeliku wastolu peale. Teatawasti leidsite teie tänases päewakorras p. 19 all Põllumeeste Riigikogu rühma küsimise põllutöministrile endiste mõisarenditalude riigirentnikkudelt iseäralise üüriraha nõudmise ja riigirentnikkude kruntide küljest maatükkide äraeraldamise ja wõorastele kasutada andmise asjus. Mina ei leia siin midagi muud, kui et see on täiesti silmakirjaline wõte, see on laulmine wariseeri nootide järele. (Wahelhüüded pahemalt poolt: Krokodilli pisarad). Sest kui teid tõesti kohutab see, et sadanded inimesed peawad peawarjuta jääma ja oma kohtade pealt lahuma, siis ei saa seda mitte sellega lahendada, et teie oma poolt aitate neid peawarjuta inimesi juure wabritseerida, et teie oma pooltki sadanded inimesed ilma kohata hulkuma saadate. Ei, seda peab wõtma natuke teisiti — teie tahate lihtsalt oma käed lahti päästa. Kõik see, mis on toodud selle seaduseelnõu vastu, sihhib selle poole, et tarwis on omale waba woli jätta igas suhtes, tarwis on käed lahti teha, et wõiks toimetada nende rentnikkudega nii, nagu rendileandja seda ise soowib. Sellepärast on wäga arusaadaw, kui ihust ja hingest sellele seadusele vastu räägitakse. Ma toetan pahemalt poolt tehtud ettepanekut, seda eelnõu esimesel lugemisel vastu wõtta.

(Juhataja kohale asub Riigikogu esimees O. Strandman).

Rkl. A. Kerem (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Ma teeks paar tähendust eelkõnelejate kohta. Rahwasitaja hra Wain tõi ette ühelt poolt, et meie riik harilikule olukorrale läheneb, kui majanduslistest küsimustest räägitakse, ja teiselt poolt, et kui on küsimus poliitilistest wahekordadest, siis meie otse kui püssirohu tonni otsas alles istume. Ma arwan, et herra Wain'il see saladus pole, et wahekorrad majanduslistes küsimustes tõesti harilikku dele olukordadele lähenevad; kuid seda ei wõi meie mitte ka poliitiliste wahekordade kohta öelda. Siis toodi siin mõned üksikud põhjendused ette, et rendid on määratu kõrgeks tõusnud; mina isiklikult ei ole seda mitte kuulnud, et nad nii kõrged oleks olnud, kui siin ette toodi, kuid ma arwan, et sagedasti mitte wahet ei tehta, mis otsarbeks mingisugune maatükk on wälja renditud, ja mis hinda meil ühe ehk teise maatüki eest on makstud. Kuid ka meie

omawalitsused, sagedasti oma sotsialistlikus enamuses, on oma maade wäljaandmisel sarnaseid hindu wõtnud ja nõudnud, mida mitte wäga mõõdukateks ei saa pidada, ning tarwitajad on maksnud. Kuid ma pean ütlema, et maa- ja rendihind oleneb paljugi sest otstarbest, milleks teataw maatükk anti. Ajutise tarwitamise juures, kui näituseks antakse linamaad 1 aasta peale, on fakt, et rentnik maa peale midagi ei too, waid sealt ainult ära wiib, siis on maal ka hoopis teistsugune rent, kui siis, kui maad antakse näituseks juurewilja alla; kuid sellest rääkida wiiks liiga erialale ja seda ma ei taha. Ma tahaks ainult weel alla kriipsutada, et rendi wahekorras ei ole nii tähtis rendiaja pikendamine mõne aasta peale — minu arwates on see õieti kõige wäiksem punkt rendiolude lahendamisel; just rendilepingu pikendamine hoiab maa peal sarnast kihti alles, kes põlluharijana sagedasti esineda ei tahagi. Ma ei taha öelda, et seal praegu kõik sarnased on; ka kõigeparema olukorra juures juhtub, et maa peal sarnased isikud elawad, kes seal elama ei oleks pidanud ja rendiwahekorra tingimata pikendamine annab wõimaluse nendele, kes põldu mitte ei ole harinud nagu kord ja kohus teatawa jonnii juures maa peal edasi elamiseks, kuna nad kui kõlbmatad maaharijad, meie majanduse olukorda ei tõsta, waid ainult alandawad. (Hüüded pahemalt poolt: Kui peremees halvasti põldu harib; siis on see jumala tahtmine). Teiseks ütlen mina, ilma tingimiseta rendilepingute pikendamine ei lahenda rendiküsimust oluliselt. On palju tähtsamaid küsimusi, näituseks ehituste küsimus, sest majad lagunewad, ning omanikud neid ei paranda; keegi ei tea, mis ta peab tegema; wõib olla aastat kaks-kolm edasi on palju sarnaseid maju, kus enam sees elada ei wõi. Samuti ei lahenda rendipikendamine küsimusi põlluharimise, iseäranis aga maa-paranduste kohta, missugused oleksid pidanud olema siin rentniku ja peremehe õiguslised wahekorrad jne. Minu arwates on need palju tähtsamad küsimused, kui kahekolme aasta peale rendilepingu edasilükkamine. Niisama on ka paljudel oma majad; mis sünnib nendega, kui rendileping lõpeb? Makswates seadustes on küll sellekohased juhtumised ette nähtud, kuid kas nad ka otstarbekohased on, selle juures kahtlen ma wäga. Üleüldse on meie renditingimised niisugused, mis sellest küljest mitte hästi wälja töötatud ei ole, et nad wõimaldaksid põllutöö ja majanduslist arenemist.

Kui ma weel mõne üksiku asja juures peatan, mida siin ka waremalt puudutati, siis kõige pealt selle juures, et selles sea-

duses on paragr. sees, mis nõuab pooletera-
meeste lepingute pikendamist teatava
ajani. Minule paistab väga iseloomulik
selle juures asjaolu, et need töölised ei ole
kohustatud oma peremehele ette teatama,
kas nad seda pikendust tahavad või mitte.
Niiwiisi võib tööandja jürapäewa hommi-
kul sarnases seisukorras olla, et ta ei tea,
kas tööline tema juures veel edasi saab
töötama, või läheb ära. On ta tema ase-
mele uue kaubelnud, on halb, kuid veel
halwem on see, kui peremees ilma töölist-
teta jääb. Igatahes näen ma, et see sea-
duseelnõu sel kujul, nagu ta ette on pandud,
kaugeltki ei lahenda tekkinud soowimata
wahekordi, waid neid ainult keerulisemaks
muudab. Ma soowitan seda seaduseelnõu
tagasi lükata ja kui soowitakse, siis was-
tawale ametiasutusele soowiawaldusega
esineda, et see — võib olla võib ka maa-
seaduse komisjon seda teha, kuid mina
seda toetada ei saa, sest maaseaduse kom-
misjonis ei ole tarwilist oludele wastawat
informatsiooni — wälja töötaks ja ette
paneks kiires korras uue rendiseaduse eel-
nõu, mis wahekordi lahendaks nii wäike-
kui ka suurmaa rendimaapidajate kohta.

(Juhataja kohale asub abi-
esimees A. Kerem).

Rkl. A. Jõeäär (sd.): Austatud
Riigikogu liikmed! Eelkõneleja arwamise
järele oleks rendi-wahekordade lahenda-
miseks ainus tee see, kui põllutöoministeer-
iumile ülesandeks teha sellekohast seadus-
eelnõu walmistada. Kuid ma pean tähenda-
dama, et põllutöoministeerium õigel ajal
sellekohase eelnõuga ei ole esinenud ja et
selle asutuse kaudu töö liiga pikale weniks.
Meil on juba märtsi algus käes ja kui nüüd
alles ministeerium hakkab mingisugust
seaduseelnõu wälja töötama, siis on esi-
mene mai ammu juba möödas kui see eel-
nõu Riigikogusse jõuab.

Millal ta siis kõigest komisjonidest ja
lugemistest läbi käia jõuab ja millal wi-
maks maksuma hakkab? Kui maakomisjon
ette pani seda seaduseelnõu tagasi lükata,
walmistas ta igatahes Riigikogule suure
üllatuse. Nädal tagasi otsustati siin seda
seaduseelnõu maakomisjoni anda ja täht-
ajaks wiis päewa määrata. Seda tegi Ri-
igikogu igatahes mitte selleks, et seda sea-
duseelnõu jälle tagasi lükata, waid nähta-
wasti oli Riigikogu enamusel arwamine, et
ta tähtis ja pealegi väga rutuline on.

Ma ei tahaks mitte pikemalt nende põh-
juste juures peatada, mis maakomisjoni
aruandja selle seaduseelnõu wastu ette tõi,
seda on teised kõnelejad juba teinud ja

peab ütleva, et õieti põhjendatud alust
maakomisjonil wastuwaidlemiseks ei ole.
Kui minewal aastal rendilepingute piken-
damise asi Asutawas Kogus arutusel oli,
siis toodi, nagu Asutawa Kogu stenogram-
midest näha võib, selle pikendamise põh-
juseks kolm asjaolu ette: esimene oli see,
et meie maareformi teostamine mitte veel
nii kaugale ei olnud jõudnud, et kõik maa-
soowijad oleks rahuldatud — ei ole sarna-
ses seisukorras, et kõik wäikemaapidajad
ja rentnikud selle läbi võimaluse oleks
saanud sisse seada kindlat majapidamist.
Asi on koguni selle wastu halwemaks muu-
tunud. Seda tõendab just nimelt see, et
ka tänasesse päewakorda on üles wõetud
Põllumeeste Riigikogu rühma küsimine:
„mis mõtleb walitsus teha nende ajutiste
riigirentnikkude, mõisamoonameeste ja töö-
liste seisukorra parandamiseks, kes jüri-
päewal on sunnitud oma kohtadelt lah-
kuma.“

Teatawasti on maasaamisel sõduritel
esimeses järjekorras eesõigus; siis tulewad
wast mõisatöölised. Sõdurid on aga väga
palju, nii et tööliste soowide rahuldamiseks
maasaamise asjus maad ei jätku ja juba
isegi mõisatöölised on sunnitud wälja mi-
nema. Kuidas teie wõite oletada, et sealt
weel mõni muu, popsnikud ja rentnikud,
kes mõisa- ja talumaade serwadel asuwad,
maad saaksid. See põhjendus, mis minewal
aastal, maksew oli, on seda ka käesole-
wal aastal, sest küsimus on alles niisama
teraw. Ei pruugi mul selle tõenduseks pi-
kemaid statistilisi andmeid ette tuua. Siin
wõiksin nii palju nimetada, et minewal
aastal planeeritud kohtade arw oli 3250.
Asutawa Kogu walimiste ajal lubati maa-
liidu poolt 40.000 talu; nendest on kõigest
3250 kätte antud; tähendab, suurem osa on
alles wälja jagamata.

Teine põhjendus on minewal aastal
järgmine olnud: ei ole wastu wõetud elu-
aseme seadus, nagu teie ise teate, niisugust
seadust, mis kindlustaks rentnikkudele elu-
aseme, ei ole ka senni veel mitte wälja
antud ja usume, et Riigikogu praegune
koosseis ja tema poolt moodustatud walitsus
oma kestwuse ajal, kolme aasta jooksul,
seda wälja andma mitte ei saa. Et kunni
sellekohase seaduse wäljatöötamiseni kui-
dagi wiisi eluaseme küsimust lahendada,
arwaski meie rühm tarwilikuks selle sea-
duseelnõuga esineda. Meie põhiseadus
nõuab, et eluaseme õigus peab kõigile kind-
lustatud olema. Teie teate väga hästi, et
makswate tsiwiilseaduste järele sarnasel
korral, kui keegi omal ajal onni wõõra
maa peale ehitanud ja hiljem maaomani-

kuga kokku leppida ei saa, wiimasel täieline õigus on kohtu läbi seda rentnikku sundida oma maa pealt ära minema.

Nüüd oleks weel mul tarwis statistilisi andmeid ette tuua selle kohta, kui palju on neid inimesi, kelle elulisi huwisid see seadus puudutab. Põllutööministeeriumis olewate statistiliste andmete järele on wäikemaapidajaid — popse, kokku üle 43.000 perekonna ja peale selle on weel täiesti ilmamaata inimesi umbes 19.000 perekonda. Igas perekonnas on läbiseigi 5—6 inimest. Eestis elab ühtekokku 750.000 elaniku ümber. Sellest elanikkude arwust on seega 371.000 hinge ilmamaata inimesi ja nende perekondi, see on umbes pool Eestimaal elawatest inimestest ja nende peale langeb just õige suur protsent wäikerentnikka. Statistiliste andmete järele on neid rentnikka, kellel vähem on maad, kui üks tiin, Järwamaal 80%, Saaremaal 66%, Läänemaal 63% jne. Nii et määratu suur on see arw, kellel on vähem, kui üks tiin maad, mida wõib kasutada aia- wõi kapsamaaks. Mina arwan, et riiklistest huwidest wälja minnes peaks tingimata nendele inimestele, kes wäikeste maalapikeste peal elawad ja keda ähwardab just nende lapikeste pealt wäljatõstmine, kindlustama eluaseme õiguse. Wähemalt selle õiguse, et nad seal koha peal wõiksid elada, sest et mitte ainult üksi taluperemehed Eesti iseseiswuse eest oma werd ei ole walanud, waid nende hulgas on pooled maatainimesed olnud. Wiimased ei walanud oma werd mitte ainult sellepärast, et taluperemeestele sooje pesi muretseda, waid, et ka nende enda eluasemed saaksid kindlustust leidma. Et kõigile maatahtjatele maad ei jätku, seda on näha juba ajalehtedest. Suurem jagu mõisaid on alles jagamata ja isegi sõdurid rahuldumata. Mina arwan, et seda seaduseelnõu komisjoni tagasi anda, mitte otsarbekohane ei ole. Kui on tarwis selle seaduse kohta parandusi teha, siis wõib seda teisel lugemisel teha. Kui see seadus tagasi komisjoni antakse, siis ei jõua ta sealt selleks ajaks tagasi, et teda weel käesolewaks kewadeks maksma wõiks panna ja asja kiirendamiseks panen mina ette seda seadust täna I lugemisel wastu wõtta ja parandusi II lugemise ajal ette wõtta. Kui aga Riigikogu mitte seda võimaliku, ei leia olewat, siis teen ma ettepaneku, et see seaduseelnõu komisjoni antaks ja temale läbiwaatamiseks määrataks nii lühikene tähtaeg, et see seaduseelnõu läbiwaatamiseks wõiks Riigikogu järgmise koosoleku päewakorda wõetud saada.

Rkl. M. Bock (saks.) teeb ettepaneku seaduseelnõu tagasi lükata.

Komisjoni aruandja Chr. Arro: Lugupeetud rahwasaadikud! Rahwasaadikud Wain ja Gustawson iseäranis toonitasid muu hulgas, et sellel rendilepingu pikendamise seadusel olla mingisugune ühendus sõjaseadusega. Mina tähendan siin kohal nii palju, et kui teie tahate nüüd seal näha mingit niisugust asja, mis wõiks sõjaseadusega otsekohe ühenduses olla, siis peab küll selge olema, et maa põlluharija rahwa päralt on, ükskõik kas nemad peremehed, popsnikud, rentnikud wõi põllutöölised, (Wahelhüüded pahemalt poolt: Muidu ei saa ju teie popsnikkude wastu sõdida!) nendel ei ole selle wastu huwi, nendel on otsekohene huwi oma töö wastu. Maainimesed ei tea, kas meil weel praegu sõjaseadus üleüldse maksew on wõi ei. Maarahwa pärast wõiks sõjaseadus kas wõi tänapäew ära kaotada. Kui meil sõjaseadus weel kestab, on selleks üks teine põhjus, teine asukoht, milleks sõjaseadust tarwis. Kui teie sõjaseadust arwate maarahwale tarwis olewat, siis olete täiesti wale tee peal. (Wahelhüüde: Kes Tartumaal warjasid rohkem kurjategijaid?) Siis toonitati siin mitmete pahempoolsete kõnelejate poolt, et maaomanikud oskawad wäga ilusat nägu teha jne. Mina ei kiida ei ühte ega teist, waid wõtan neid, kui hariikka inimesi, kelle hulgas on häid ja halbu ja sellest oleneb ka nende läbisaamine ja ülesütlemine ja sellega tuleks teil rehendada. Siin taheti aga näidata, et ühed on niisugused ja teised — niisugused. Siis toodi siin ette seda masselist ülesütlemist. Ma leian, et praegusel ajal ülesütlemine maarentnikkudele, olgu nad suured wõi wäikesed, ei ole mingisugune imelik asi praegustes muutuwates oludes. Olge head, meil on ometi Wabariigi Walitsus ja põllutööministeerium, kellel on tegemist suurema hulga rendimaade-pidajatega. Meil on ju kõikidel teada, et neil kõigil on kontrahid üles öeldud, et soowi järele nende kaupa muuta. Kui siin ülesütlemisest juttu on, siis ei tähenda see weel mitte seda, et maaomanikkudel oleks soow neid rentnikka koha pealt ära ajada (Wahelhüüded pahemalt poolt: Ei, et kõrgemat renti nõuda!), waid et ajakohaselt rendilepingu tingimisi muuta. (Pahemalt poolt: Waat' see on õige!) Kui siin pahemalt poolt tullakse niisuguste summadega, kus wakamaast nõutakse üks, kaks, kolm ja neli tuhat ehk nii kui üks weel teadis seletada, koguni neli ja pool tuhat marka renti, siis wõib ju olla, et leidub niisuguseid juhtumisi,

aga mul on ka wõimalus olnud rentnikkude seas liikuda, kui mul ka enesel ei ole jätkunud maad wäljarentimiseks, ja olen ise sellest jagu saanud, siis tean mina väga palju juhtumisi, kus ma olen pidanud olema rendilepingute kirjutajaks. Wiimastel aastatel ja ka käesolewal aastal arwatakse igatahes mitte nii, nagu meil praegu maksmas on tendents — lihtsalt sajaga kaswatada. Ma olen just iseäranis tähele pannud rahaasjanduse komisjonis, kui seal mingisugustest tariifidest jutt oli, siis on just see rühm, kes praegu esinenud rendilepingute pikendamise seadusega, esinenud alati nende tariifide juures ettepanekuga, et ennesõjaaegset tariifi tuleks lihtsalt sajaga kaswatada. Kui õigeks loetakse meil rahaasjanduse komisjonis sajaga kaswatada, siis tähendab, meie maaomanik peaks sellest eeskju wõtma ja ka sajakordset rendi-kõrgendamist nõudma, kui juba muutmise on. Meie maaomanik pole aga kunagi nii kõrgele läinud, waid kõige enam poole peale. Kui wiiekümnega kaswatatakse, siis on see küllalt kõrge. Praegusel ajal, kus rahawäärtus nii kõikuw, on mindud koguni teatawate põllusaaduste rendi peale üle, nagu seda põllutööministeerium oma rendialuseks on wõtnud. On kokku lepitud rukki, linade ehk ka mõne teise aine peale. (Segased wahelhüüded. Pahemalt poolt hüütakse: Ka nõõri ja kantsiku peale). Minule ja wist paljudele Riigikogus on teada, kuidas meil teatawad ühiskonna maad on kättesaamata kõrge hinna alla pandud, iseäranis linnade maad. Minul on terwe rida andmeid selle kohta, kui palju Pärnu ja Wiljandi linnad oma rentnikkudele on renti tõstnud. Kes on siin nüüd need otsekoheised rendimäärajad? Minul on teada, et siin just iseseiswad sotsialistid ja sotsiaaldemokraadid need peremehed on olnud. (Segased wahelhüüded pahemalt poolt.) Ei ole kuulda terwel maal niisugust rentide kõrgust, kui meie linna rendimaadel. Nemad teewad seda takistamata, sest et see maa ei kuulu mingisuguse rendiseaduse alla. Kui teie olete kuulnud 3000—4000 rendist, siis on see teie oma sõprade poolt wakamaa eest nõutud. (Wahelhüüde pahemalt poolt: Kas teie ei tahaks sooserwade eest samasugust renti?) Talumaade omanikud aga ei ole julgenud weel mitte oma rentnikkudele nii kõrgeid rentisid peale panna, olgu need popsid ehk suurema maa rentnikud. Kui see teid peaks huwitama, siis tooksin weel väga huwitawa juhtumise, kui kõrget renti meie põllutööministeeriumi esitajad nõuawad. (Pahemalt poolt wahelhüüde: Need on ju erapoo-

letud maaliitlased!) Kahjuks siimaani küll weel mitte. Abja mõisal on üks kiwilööw, kus asub keegi meister 1880 aastast. Tema renditingimised selle maa peal on olnud 8 wakamaad heinamaad, 15 wakamaad põllumaad — 100 rubla rendi eest aastas. Peale selle on tema kiwa põletanud ja selle eest ekstra tasutud saanud. Mõõdaläinud sügisel on see mõis riigi kätte üle wõetud ja mõõdaläinud nädalal pani selle riigimõisa walitseja kiwimeistrile renditingimised ette. Need tingimised kõlawad järgmiselt: kiwilööwi meister saab 15 wakamaad põldu oma tarwitada, aga heinamaa wõetakse ära. Kiwa peab ta aga ilma iseäralise tasuta põletama 40.000 tükki, mille põletamiseks mõisa puud antakse. Nüüd, kui meie wähegi arwet teeme, siis saab Abja mõis 1000 kiwi pealt 6000 mk.; see teeks wälja 40.000 kiwi pealt 240.000 marka. Rehkendame 30 sülda puid, see on arw, mis asjatundjate arwamise järele kiwide põletamiseks kulub. Arwame 2000 marka puude sülla ühes juurewega; see teeks 60.000 marka wälja. Järele jääks 180.000 marka. Kui meie riigi sawi küllalt kõrgelt hindame ja 30.000 weel maha wõtame, siis jääb järele 150.000 marka, mis rentnik peab oma jõul kiwide põletamisega sisse tegema. Olge head ja ütelge, mis on siin wakamaa rent, kui 15 wakamaad põldu ja 150.000 marka? Minu arust teeb see summa 10.000 wakamaa kohta wälja. Sellega nõuab Eesti wabariigi mõisawalitseja 10.000 marka wakamaa pealt.

Pahempoolsed kõnelejad ei ole mitte suutnud fakte ette tuua, on ainult räägitud, et seal ja seal nõutakse nii palju renti, aga siin on täiesti ette toodud kontrakt, kelle käest nii kõrget renti nõutakse. Rendinõudja on selle rühma poolehoidja, on ka selle rühma poolt ametisse pandud (Rkl. M. Martna kohalt: Walitsuse ees seisab maaliitlane!) ja toimetab siis ka nähtawasti teie huwide järele. (Rkl. M. Martna kohalt: Wõi meie rühma wilistlane? Ütelge ta nime, meie nõuame ta parteist wälja, kui ta seal on.) Kui meie siin selle rendilepingu pikendamise seaduse juures pikemalt peatame, siis ei saa mitte salata, et meie majandusliste olude korraldamiseks väga palju weel teha tarwis on, et seda nii kaugele wiia, et põllumajandusline elu korralikult wõiks edeneda. Teie olete väga walel arwamisel, kui arwate, et seda seisukorda wõiks praegune rendilepingute pikendamise seadus mingil wiisil parandada, kui meie arwesse wõtame, et see rendilepingute pikendamise seadus täiesti jätab wälja kõik riigimaad, kus ka rentnikud, ja

jätab ka täiesti välja kõik linnade ja ühiskondlised maad, kus praegu täiesti raske seisukord walitseb. Inimesed pööravad palwetega siia ja sinna, kuna see seadus kõneleb ainult ühest väikesest hulgast, keda 5-tiinuliste maade peal leiame popsidena. Peale selle weel sõdurid, kes suuremate maatükkide peal asuwad, kelle hulgast suurem hulk on aga juba mõisamaid saanud. Tähendab, see seadus puudutab ainult üht väikest osa inimesi. Ka ei ole selle seadusega välja tulnud õigel ajal, sest ma leian, et praegu pole enam aeg rendilepingute pikendamiseks. Põllumees on juba kauba maha teinud ja kokku leppinud rentnikuga ja kui nüüd alles tahetakse seadusega seda siin parandada ja korraldada, olude järele muuta, siis on see juba hilja. Iga korralik maaomanik on juba kokku leppinud oma rentnikuga ja ma ei saa aru, mida teie kätte tahate saada oma rendilepingute pikendamise eelnõuga. Mina arwan, et see enam poliitiline wõte on, kui nüüd majandusliselt midagi parandada. Mina toetan weel kord komisjoni ettepanekut, ja loodan, et Riigikogu aru saab, et praegu selle seaduse järele elulist wadjadust pole.

Juhataja A. Kerem: Sisse on tulnud neli ettepanekut. Komisjoni ettepanek on järgmine: Seaduseelnõu tagasi lükata.

Teine ettepanek on rhs. J. Jans'i ettepanek: „Teen ettepaneku seadust wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta kolme aasta peale üleüldisesse komisjoni läbiarutamiseks anda, temale selle töö lõpetamiseks 7-päewane tähtaeg määrata.“

Kolmas ettepanek on rhs. Th. Pool'i poolt tehtud: „Teen ettepaneku seadust maaseaduse komisjoni sisuliseks läbiarutamiseks ja parandamiseks tagasi anda.“

Neljas ettepanek on rhs. J. Wain'i poolt ette pandud: „1) Käesolew seadus I lugemisel wastu wõtta; 2) maakomisjoni kohuseks teha I ja II lugemise waheajal järgmiseks Riigikogu koosolekuks weel kord seaduseelnõu läbi waadata tarwilikkude paranduste ettepanemiseks.“

Sõna on korra kohta rhs. A. Anderkopp'il.

Rkl. A. Anderkopp (töer.): Kuna rhs. J. Wain ettepaneku tegi selle seaduseelnõu I lugemisele üle minna ja ettepaneku kirjalikult sisse andis, siis ei saa Riigikogu selle kohta praegu seisukohta wõtta, sest et ettepanekus teataw uus mõte on, mida Riigikogu weel läbi arutanud

pole, siis loen enese õigustatuks oma rühma nimel sellele ettepanekule lisaettepanekut tegema.

Juhataja A. Kerem: Rahwaesitajal A. Anderkopp'il on sõna ettepaneku põhjendamiseks.

Rkl. A. Anderkopp (töer.): Mina ei saa mitte sellega leppida, et komisjoni läbiwaatamiseks nii lühikene tähtaeg on määratud, nimelt järgmise Riigikogu koosolekuni. See on teisipäewal ja selleni on ainult 2 tööpäewa. Pealegi ei ole meil mitte tarwis seaduseelnõu II lugemisele üle minna, waid teda I lugemisel wastu wõtta. Sellepärast teen ma järgmise ettepaneku: „Eelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta ja esimese ning teise lugemise wahel maakomisjoni anda. Komisjoni määrata tähtajaks 5 päewa.“

Juhataja A. Kerem: On tehtud neli ettepanekut. Esiteks komisjoni ettepanek, rkl. A. Anderkopp'i ettepanek, rkl. J. Wain'i ettepanek ja rkl. Th. Pool'i ettepanek. (Rkl. Th. Pool: Wõtan oma ettepaneku tagasi). Rkl. Pool on oma ettepaneku tagasi wõtnud, nõnda et jääb kolm ettepanekut.

Rkl. J. Wain (sd.): Minu ettepanek läheb rhs. Anderkopp'i ettepanekust ainult tähtajas lahku; minule ei tee sugugi tüli 5-päewase tähtajaga ühineda, kui ma uskuda wõiks, et see seadus tulewal nädalal arutusele tuleb ja teda sundetakse wastu wõtta. Siis wõiks see välja jääda ja minä ühinen rhs. A. Anderkopp'i ettepanekuga.

Juhataja A. Kerem: Rhs. Wain ühineb rhs. Anderkopp'i ettepanekuga; sellega tulewad hääletamisele ainult kaks ettepanekut. Ma panen esimeses järjekorras rhs. Anderkopp'i ettepaneku hääletamisele. Teisena tuleb hääletamisele komisjoni ettepanek. Palun neid, kes on rhs. A. Anderkopp'i ettepaneku poolt, käed üles tõsta. (Sekretäär loeb hääli). Kes on komisjoni ettepaneku poolt? (Sekretäär loeb hääli). Kuna esimene ettepanek on saanud poolt 39, teine 17 häält, siis ei ole kumbki ettepanek absoluutset häälteenamust saanud ja sellepärast tulewad nad weel kord hääletamisele „poolt“ ja „wastu“, selles järjekorras, kuidas nad hääli on saanud. Esimeseks tuleb hääletamisele rahwaesitaja A. Anderkopp'i ja J. Wain'i ühine ettepanek. (Hääletatakse). Kuna käesolew ettepanek absoluutse häälteenamuse on saanud, siis on ta sellega wastu wõetud. (Wahelhüüe: Lõpetada). On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada.

(Wahelhüie pahemalt poolt: Lõpetada). Kes on selle poolt, et koosolekut lõpetada?

Siis, enne kui koosolekut lõpetada, pean rahwaesitajatele teatama, et Riigikogu esimehe nime peale sisse on tulnud terwituste-telegramm üleriiklise riigi- ja omawalitsuse-teenijate kongressi juhatusel poolt. Palun sekretääri ette kanda.

16. Terwituste-grammi ettekandmine. Sekretäär (loeb): Riigikogu esimehele, Tallinnas. Üleriikline riigi- ja omawalitsuse-teenijate kongress, kokku tulles waba kodumaa pinnal, mis raskete wõitluste ja hoolsa töö abil täieõigusliseks riigiks kuju-

nenud, terwitab rahwaesitust, soowides täit jõudu riiklisele tööle meie rahwa kasuks. Kongressi juhatus. (Käteplagin).

17. Järgm. koosoleku aja kindlaksmääramine. Juhataja A. Kerem: Päewakord on läbi. Kas tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku aja kohta? (Hüüded: Teisipäewal kell 5). On ettepanek tehtud järgmist koosolekut teisipäewal kell 5 pidada. Teisi ettepanekuid ei tehta. Loen tehtud ettepaneku wastuwõetuks. Lõpetan koosoleku.

Lõpp kell 10,15 min. õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees O. Strandman.

Abiesimees K. Wirma.

Abiesimees A. Kerem.

Abisekretäär J. Bergman.